

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 23 (4978) 15 чэрвеня 2018 г.

ISSN 0024-4686

16+

Паэзія родных
краявідаў
стар. 4—5

Сучаснікі ў прозе
Георгія Марчука
стар. 7

Фабрыка
беларускіх мрояў
стар. 14

Покліч часоў

Фота прадстаўлена
рэдакцыяй газеты
«СБ Беларусь сёння».

Гэта свята выйшла за межы народнай беларускай культуры, засведчыў XXIX Міжнародны фестываль «Звіняць цымбалы і гармонік» у Паставах. Пры тым, што нашы матывы, найгрышы, спевы стварылі падмурак для творчага дыялогу і нават саборніцтва музыкантаў. І гэтыя гукі прыцягваюць гасцей — не толькі суседзяў, з якімі мяжуе наша краіна, але і тых, каго беларускі каларыт натхняе на сур'эзнае знаёмства з мясцовай культурай. І не адмаўляе ў магчымасцях паказаць сябе. А ў Паставах аднолькава ўсміхаюцца гасцям з паўночнай Эстоніі і сонечнай Індыі, як сваіх сустракаюць калектывы з Літвы ды Латвіі, але адчуваюць гонар за майстроў культуры, якія прыязджаюць з розных куткоў Беларусі.

Пастаўскі фэст — адзін з тых, што дазваляе ўдасканальвацца тым творцам, для якіх культура — не столькі праца, колькі справа душы. Адчуўшы магутны творчы дух знізу, аўтар ідэі фестывалю «Звіняць цымбалы і гармонік», старшыня Рады БФК Тадэуш Іванавіч Стружэцкі быў упэўнены: пакуль ёсць Беларусь, у ёй будуць з'яўляцца апантанія, таленавітыя асобы, будуць утварацца калектывы, якім неабходна падсілкоўвацца ад прафесіяналаў высокага ўзроўню: сёлета з асобным канцэртам выступіў Нацыянальны акадэмічны народны аркестр Рэспублікі Беларусь імя І. Жыновіча. Якім чынам традыцыя яднаецца з моладдзю, прадэманстраваў фолк-гурт *Рава*. Ды і творчыя лабараторыі спрыяюць пераемнасці. Сёлета, напрыклад, абралі тэму, якая звяртае да глыбокага мінулага: «Дуда — покліч часу». Свае знакі ў часе пакідаюць людзі. Сёлета да свята прымеркавалі адкрыццё памятнага знака свайму земляку — пісьменніку Уладзіміру Дубоўку.

Фэстываль пашыраецца: гэтым разам канцэрты адбываліся на 15 пляцоўках, у рух уключыліся аграгарадкі. Агляд-конкурс вясковых падворкаў засведчыў, што не згасаюць святочныя традыцыі ў Беларусі. Людзі, што жывуць працай, прагнуць радасці і хараства, зразумелай і знаёмай з дзяцінства прыгажосці — у вобразах і гукх.

ISSN 0024-4686

9 1770024 468001

1 80 2 3

Акізэнты тыдня:

краіна

Супрацоўніцтва. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка на пасяджэнні Савета кіраўнікоў дзяржаў Шанхайскай арганізацыі супрацоўніцтва прапанаваў стварыць ІТ-экасістэму ШАС. Прэзідэнт звярнуў увагу, што сучасныя тэмпы развіцця тэхналогій нясуць як новыя магчымасці, так і новыя пагрозы і выклікі. Ні адна дзяржава не можа сабе дазволіць проста зачыніцца або нешта забараніць у гэтай сферы. «Прапаноўваю ўсім нам сумесна падумаць над стварэннем агульнай электроннай платформы, скажам, "ІТ-экасістэмы ШАС", якая аб'яднае ў сабе магчымасці электронных СМІ, сацыяльных сетак, электроннага гандлю і шмат іншага», — адзначыў кіраўнік дзяржавы.

Конкурс. У Беларусі праходзіць рэспубліканскі творчы конкурс на лепшую публікацыю аб якасці і дзелавой дасканаласці 2018 года. Арганізатары — Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, Нацыянальная тэлерадыёкампанія і Дзяржаўны камітэт па стандартызацыі. Конкурс абвешчаны ўпершыню і мае на мэце прыцягнуць увагу грамадскасці да якасці і дзелавой дасканаласці як найважнейшага складніка ўстойлівага развіцця арганізацыі і нацыянальнай эканомікі, актывізаваць асвятленне згаданай тэмы ў СМІ, садзейнічаць распаўсюджванню досведу лепшых прадпрыемстваў.

Законапраект. Дэпутаты Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь прынялі ў другім чытанні папраўкі ў Закон аб масавых мерапрыемствах. Адно з важных новаўвядзенняў датычыць працы журналістаў на масавых мерапрыемствах. Прапаноўваецца абавязаць іх браць з сабой дакумент, які засведчвае асобу, і службовае пасведчанне. Акрамя таго, журналіст будзе абавязаны мець ясна бачны адметны знак прадстаўніка СМІ.

Фэстываль. Калектывы з дванаццаці краін прыедуць на XXV Міжнародны фэст песні і музыкі «Дняпроўскія галасы ў Дуброўне», паведаміла начальнік аддзела ідэалагічнай працы, культуры і па справах моладзі Дубровенскага райвыканкама Людміла Дударова. Фэст адбудзецца 23—24 чэрвеня і аб'яднае каля тысячы ўдзельнікаў з усіх абласцей Беларусі, а таксама Румыніі, Славакіі, Расіі, Малдовы, Літвы, Украіны, Латвіі, Эстоніі і Польшчы. Упершыню прадставяць сваю культуру калектывы з Даніі і Індыі.

Стасункі. Выстаўка «Адзенне нашых продкаў. Графіка XVIII—XIX стагоддзяў» адкрылася ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Як паведамлілі ў НББ, экспазіцыя ўключае калекцыю гравюр XVIII стагоддзя і літаграфій XIX стагоддзя рускіх і замежных мастакоў з фондаў Расійскай дзяржаўнай бібліятэкі мастацтваў. Прадстаўленыя малюнкi знаёмыя з нацыянальнымі касцюмамі народаў, якія насялялі Расію ў мінулыя стагоддзі.

Памяць. Марш рэканструктараў падкрые ў Брэсце Праграму мерапрыемстваў, прысвечаных Дню ўсенароднай памяці ахвяр Вялікай Айчыннай вайны. Удзельнікі ваенна-гістарычнага фестывалю 21 чэрвеня выправяцца традыцыйным маршрутам ад вул. Зубачова да вул. Савецкай, дзе пройдзе музычна-паэтычная праграма «Мірны вечар на Савецкай». У ноч з 21 на 22 чэрвеня ў мемарыяльным комплексе «Брэсцкая крэпасць-герой» адбудзецца акцыя «Дарога памяці», якую ўвянчаюць мітынг-рэквіем і ваенна-гістарычная рэканструкцыя «22 чэрвеня. Брэсцкая крэпасць», паведаміла начальнік аддзела культуры гарвыканкама Святлана Сямашка.

Агляд афіцыйных падзей ад **Інесы ПЕТРУСЕВІЧ**

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

«ЖЫВАЯ КЛАСІКА»

ВЫЗНАЧЫЛАСЯ З ФІНАЛІСТАМІ

У Рэспубліканскім конкурсе юных чытальнікаў «Жывая класіка» ўзялі ўдзел больш за 15 тысяч беларускіх школьнікаў.

Сёлета «Жывая класіка» напоўнілася дзіцячым шматгалоссем — прысвечаннем малой радзіме. Сярод вялікай колькасці твораў айчыннай літаратуры, прысвечаных тэме радзімазнаўства, юныя чытальнікі пры дапамозе педагогаў выбіралі самы шчыры і пранікнёны твор на іх погляд. З ім яны дэбютавалі ў школе, пасля трымаці выпрабаванне на раённым узроўні, перамагалі ў вобласці. І вось нарэшце 14 чэрвеня самыя ўмелыя выканаўцы — а гэта 30 юных чытальнікаў з розных куткоў краіны — былі запрошаны ў Нацыянальную бібліятэку Беларусі.

Там адбыўся паўфінал конкурсу і сталі вядомыя імёны тых, хто возьме ўдзел у фінальнай частцы «Жывой класікі» падчас Дня беларускага пісьменства ў Івана-ве. Такіх шчасліўчыкаў аказалася 12.

— Для таго каб выбраць любімы твор, неабходна добра ведаць літаратуру, — заўважае старшыня журы паўфіналу конкурсу, першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах. — Удзел у «Жывой класіцы» сведчыць пра тое, што дзеці не толькі чытаюць, але і вобразна мысляць, падбіраючы той ці іншы твор для агучвання.

Для журы асалода бачыць тое, як вучні, што спаборнічаюць у чатырох узроста-вых катэгорыях (ад першакласнікаў да выпускнікоў), таленавіта дэманструюць

і свае тэатральныя здольнасці. Героі твораў класікаў і сучасных аўтараў ажываюць у вобразах юных чытальнікаў. У праватнасці, пераможца кожны, хто любіць роднае: мову, зямлю, Бацькаўшчыну.

За аснову конкурсных выступленняў узяты творы Я. Коласа, Я. Купалы, У. Караткевіча, А. Куляшова, М. Пазнякова, У. Ліпскага.

Варта нагадаць, што дэвіз конкурсу «Чытаем шмат, чытаем разам, ствараем сябе і краіну» самым лепшым чынам прываблівае школьнікаў да кнігі, заахвочвае да чытання, абуджае любоў да Радзімы.

Марыя ЛПЕНЬ

З успамінам дзіўнага ІМГНЕННЯ

Фота Аляксандра Кулікова.

Пушкінскае свята паэзіі адбылося ў Мінску ў дзень нараджэння генія рускай паэзіі. Яно праводзіцца штогод каля помніка класіку сусветнай паэзіі.

Адкрыў і веў Пушкінскае свята паэзіі старшыня Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, старшыня таварыства дружбы «Беларусь — Расія» Міхась Пазнякоў, прысутнічаў госць з Масквы Уладзімір Мікалаеў. Гучалі вершы на рускай і беларускай мовах, песні і прысвячэнні. Выступілі члены Саюза пісьменнікаў Беларусі Вадзім Спрыначан, Аляксандр Кавалёнак, Лізавета Палеес, Іна Фралова, Генрых Тарасевіч, Мікалай Кулецкі, Тамара Кавалёнак. Парадавалі гасцей свята саліст оперы Дзмітрый Марозаў, артыстка эстрады, заслужаная артыстка Мінскага гарадскога тэатра паэзіі Вольга Багушыньска, яе пяцігадовы сын — уладальнік Гран-пры Мінскага гарадскога конкурсу чытальнікаў паэзіі Беларусі Роберт Багушыньскі, рэжысёр і сцэнарыст — Святлана Яфрэмава. Сярод актыўных удзельнікаў — навучэнцы ліцэя будаўнікоў № 7

і сталічных школ. Свята арганізавалі Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі і культурна-асветніцкая грамадская арганізацыя «Наша Русь». Удзельнікі ўсклалі кветкі да помніка паэту.

Павел КУЗЬМІЧ

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

18 чэрвеня — на літаратурную сустрэчу з Тамарай Бунтай (у межах акцыі «Лета з добрай кнігай») у Цэнтральную мінскую гарадскую бібліятэку імя Я. Купалы (11.00).

19 чэрвеня — на літаратурную сустрэчу з Інай Фраловай (у межах акцыі «Лета з добрай кнігай») у Цэнтральную мінскую гарадскую бібліятэку імя Я. Купалы (11.00).

20 чэрвеня — на літаратурную сустрэчу з Георгіем Марчуком (у межах акцыі «Лета з добрай кнігай») у Цэнтральную мінскую гарадскую бібліятэку імя Я. Купалы (11.00).

20 чэрвеня — на літаратурнае свята з удзелам Міхася Пазнякова (у межах акцыі «Лета з добрай кнігай») у аздараўленчы цэнтр «Зубраня» (12.00).

20 чэрвеня — на літаратурную імпрэзу «Паклон табе, зямля мая!» з удзелам Валерыя Максімовіча ў інтэрнат БДУІР (19.00).

21 чэрвеня — на творчую сустрэчу з Міхаілам Дзеравянкам (у межах акцыі «Лета з добрай кнігай») у публічную бібліятэку № 5 (11.00).

Мінскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

18 чэрвеня — на сустрэчу са Святланай Быкавай у сярэдняй школе № 3 г. Мар'іна Горка (11.30).

19 чэрвеня — на сустрэчу з Галінай Нічыпаровіч у лагер дзённага знаходжання сярэдняй школы № 2 імя Цішкі Гартнага г. Капыля (11.00).

19 чэрвеня — на сустрэчу з Дзмітрыем Вінаградавым у лагер дзённага знаходжання сярэдняй школы № 3 г. Капыля (11.00).

19 чэрвеня — на прэзентацыю кнігі Віктара Кажуры «Азбукоўнік» у бібліятэку № 10 г. Мінска (13.00).

20 чэрвеня — на сустрэчу з Віктарам Кажурам у лагер працы і адпачынку гімназіі № 2 г. Вілейкі (12.00).

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

20 чэрвеня — на сустрэчу з пісьменнікам Брэсцкага абласнога аддзялення СПБ у кніжную краму «Іскра» (13.00).

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

19 чэрвеня — на літаратурную сустрэчу з Галінай Загурскай і Мікалаем Балдоўскім «Чароўнае, спагадлівае лета...», прысвечаную Году малой радзімы, у школьны лагер Гаранскай СШ Полацкага раёна (11.00).

19 чэрвеня — на прэзентацыю новых кніг Галіны і Сяргея Трафімавых у Аршанскую бібліятэку-філіял № 3 (13.00).

20 чэрвеня — на экалага-пазнавальную гадзіну «Таямніцы і загадкі прыроды» з Сяргеем і Галінай Трафімавымі ў Бабініцкую сельскую бібліятэку Аршанскага раёна Віцебскай вобласці (12.00).

20 чэрвеня — на літаратурную сустрэчу з Галінай Загурскай і Мікалаем Балдоўскім «Той куточак зямлі...», прысвечаную Году малой радзімы, у школьны лагер Полацкай СШ № 8 (11.00).

21 чэрвеня — на сустрэчу з Сяргеем і Галінай Трафімавымі «Чамучкіна паляна» ў Аршанскую дзіцячую бібліятэку імя У. Караткевіча Віцебскай вобласці (11.00).

22 чэрвеня — на святочнае літаратурна-паэтычнае мерапрыемства «Жывая класіка на вуліцах горада», прысвечанае Дню горада Віцебска, каля помніка А. С. Пушкіну (11.30) і каля помніка Е. Лось (13.00).

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

16 чэрвеня — на бібліяноч «Кінаманія» з удзелам паэтаў Пятра Сямінскага і Дзмітрыя Радзівончыка ў бібліятэку № 3 г. Гродна (18.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

21 чэрвеня — на прэзентацыю 11-га нумара «Могілеўскага пошуковага вестніка» з удзелам Мікалая Барысенкі ў Магілёўскую абласную бібліятэку імя У. І. Леніна (12.00).

22 чэрвеня — на выстаўку-рэквіем, прысвечаную памяці ахвяр Вялікай Айчыннай вайны, з удзелам Алеся Казека ў кніжную краму «Мір» (12.00).

ШЛЯХЕЦКАЯ СПАДЧЫНА

Пра яе ішла гаворка на Міжнароднай навуковай канферэнцыі на гістарычным факультэце БДУ, прымеркаванай да 60-годдзя з дня нараджэння выбітнага даследчыка Паўла Лойкі. Праблемы, прапанаваныя да абмеркавання, з розных ракурсаў закраналі тэму, вывучэнню якой ён аддаваў усе намаганні на працягу нядоўгага жыцця: «Шляхта Вялікага Княства Літоўскага: палітычныя інтарэсы і сацыяльная актыўнасць».

— Шляхта Вялікага Княства Літоўскага заўжды шукала мадэль дзяржаўнага ладу, федэрацыі ці канфедэрацыі, якая б адпавядала і ўнутраным інтарэсам, і на міжнароднай арэне годна бараніла б дзяржаўную цэласнасць. Сутнасць шляхецтва, значэнне яго для нашай гісторыі падрабязна апісаў у сваіх даследаваннях Павел Лойка, — упэўнены доктар філасофскіх навук, прафесар Аляксандр Лойка.

Павел Лойка быў адным з нешматлікіх гісторыкаў, хто не толькі генерваў уласныя ідэі, але і шчодро адорваў імі вучняў і сяброў, перадаваў свой досвед. Новыя падыходы ў выкладанні айчынай гісторыі, напісанні школьных падручнікаў, а таксама тое, што ўзначалена ім кафедра на гістарычным факультэце БДУ стала цэнтрам вывучэння праблем Вялікага

Памяць

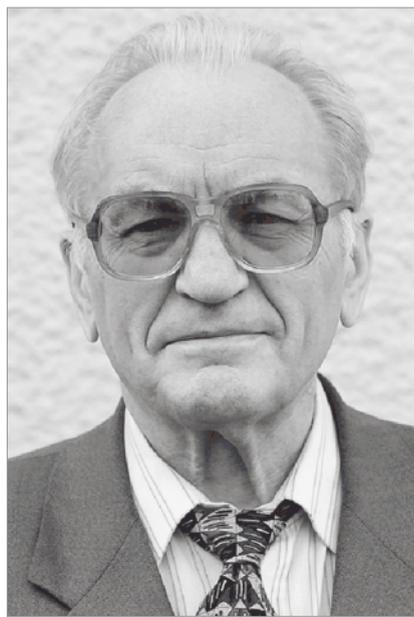
ПАДЗВІЖНІК БЕЛАРУСКАЙ НАВУКІ

У Мінску 10 чэрвеня развіталіся са славутым беларускім навукоўцам, членам-карэспандэнтам НАН Беларусі, доктарам філалагічных навук, прафесарам Міхасём Іосіфавічам Мушынымскім.

Міхась Мушынінскі нарадзіўся 24 студзеня 1931 г. у в. Мокрае Быхаўскага раёна. Скончыў філалагічны факультэт БДУ (1955). Працаваў рэдактарам выдавецтва БДУ (1955—1956). З 1956 — у Інстытуце літаратуры імя Я. Купалы Акадэміі навук Беларусі. У 1979—2002 — загадчык сектара (потым аддзела) выданняў і тэксталогіі. З 2002 года — галоўны навуковы супрацоўнік. Выдаў звыш 340 навуковых прац, у тым ліку 12 індывідуальных і 31 калектыўных манаграфій.

Як тэкстолаг кіраваў падрыхтоўкай і ажыццяўленнем выдання збораў твораў Янкі Купалы, Якуба Коласа, І. Мележа, М. Лынькова, М. Гарэцкага, З. Бядулі, М. Зарэцкага, М. Багдановіча. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР імя Я. Коласа (1980).

Міхась Мушынінскі лічыцца самым аўтарытэтным у краіне коласазнаўцам. Летапіс жыцця і творчасці народнага паэта Якуба Коласа, які даследчык ствараў, удакладняў, удасканальваў фактычна на працягу ўсяго жыцця, — аснова сучаснай філалагічнай навуцы. Выдадзеныя ў новым стагоддзі манаграфіі «Нескаронны талент: Праўдзівая гісторыя жыцця і творчасці Міхася Зарэцкага» (2005) і «Падзвіжнік з Малой Багацькаўкі: Жыццёвы і творчы шлях Максіма Гарэцкага» (2008; 2013 — 2-е выд.) акрэслілі сапраў-

ды якасна новы этап у развіцці беларускага літаратуразнаўства.

Выключным, асаблівым рабіла яго не толькі незвычайная працаздольнасць, адданасць прафесіі і радзіме. Міхась Іосіфавіч быў вельмі мудрым дараччыкам, заўсёды падтрымліваў філалагічную моладзь, накіроўваў у патрэбнае рэчышча даследчыцкі імпат пачаткоўцаў. Ён ніколі не баяўся канкурэнцыі, быў самакрытычны і не пазбягаў пераасэнсавання ранейшых напрацовак, нават і ўласных, шкадуючы пра тое,

Княства Літоўскага, — нямногае з таго, што ставіцца ў заслугу навукоўцу.

Рэстаўраваць далёкую мінуўшчыну праз фразы, выразы, вызначэнні, знойдзеныя ў архіўных дакументах, аднавіць ход гісторыі — над гэтым працуюць не толькі сталыя навукоўцы, дацэнты, кандыдаты і дактары навук, але і студэнты, настаўнікі, архівісты, даследчыкі-аматары, даклады якіх таксама багата былі прадстаўлены на канферэнцыі. Леў Сапега, Францыск Скарына, Тадэвуш Рэйтан, Канстанцін Паклонскі, мітрапаліт Язэп Руцкі, Ціт Лівій Бараціні, скарбны ВКЛ Лукаш Мамоніч — гэтыя і некаторыя іншыя знаныя асобы трапілі ў аб'екты даследчыцкай увагі. Навукоўцаў цікавілі таксама шматлікія войны, што адбываліся на землях ВКЛ, радаводы многіх шляхецкіх родаў, іх грамадская і сацыяльна-палітычная актыўнасць, уплыў на развіццё навукі і адукацыі, праблемы ўлады, асаблівасці заключэння шлюбаў шляхтай, а таксама як развілася мастацтва ў славутым беларуска-літоўскай дзяржаве.

Павел Алегавіч не рэкламаваў ні гісторыю Вялікага Княства, ні гісторыю Беларусі, але пасля яго выступлення ўся аўдыторыя хацела спецыялізавацца менавіта ў яго, на яго кафедры. А пасля яго паездка па школах напярэдадні кампаніі паступлення ў ВУНУ конкурс сярод абітурыентаў быў забяспечаны.

Яна БУДОВІЧ

як многа часу страціла яго пакаленне на абавязкова-дзяжурныя марксісцкія тэмы.

Спадчына, якую пакінуў Міхась Мушынінскі, — сама па сабе тэма для асобнай навуковай працы. Акадэмік Уладзімір Гніламедаў у сваім развітальным слове згадаў, што на паліцах Міхася Іосіфавіча сабралася каля 300 аўтарэфератаў кандыдацкіх і доктарскіх дысертацый. Значыць, ёсць каму працягваць справу і ёсць каму ўшанаваць памяць настаўніка.

Гэтымі днямі смуткуе з нагоды смерці доктара філалагічных навук, прафесара Міхася Іосіфавіча Мушынскага калектыў Беларусі дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, з якім даследчык цесна супрацоўнічаў па розных пытаннях, але найперш — у сувязі з правядзеннем штогадовай навуковай канферэнцыі «Узвышаўскія чытанні», у заснаванні якой ён прымаў непасрэдны ўдзел.

Спачуванне родным і блізім выказваюць прадстаўнікі Акадэміі навук Беларусі, філалагічнага факультэта БДУ, Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны, Павел і Валерыя Навуменкі. Народнага пісьменніка Беларусі, акадэміка Івана Якаўлевіча Навуменку звязвалі з Міхасём Іосіфавічам доўгія гады прафесійнага сяброўства.

Пахавалі Міхася Мушынскага на Усходніх могілках.

сознаўца краіны, але і адчуваў моцную, надзейную падтрымку ў асобе Міхаіла Іосіфавіча. «Летапіс жыцця і творчасці Якуба Коласа», найгрунтоўнейшае, дакладнае і скрупулёзна выверанае даследаванне, з'яўляецца настольнаю кнігаю для кожнага музейшчыка і галоўным падручнікам для маладога спецыяліста.

Міхаіл Іосіфавіч быў ініцыятарам і адным з заснавальнікаў навуковай канферэнцыі «Каласавіны», якая штогод праходзіць у музеі пачынаючы з 1985 года да дня нараджэння Якуба Коласа, і на працягу больш як трыццаці гадоў узначальваў аргкамітэт.

Міхаіл Іосіфавіч — гэта цэлая эпоха ў айчынным літаратуразнаўстве, магутная глыба ведаў, мудрасці і любові да сваёй радзімы. Яго мудрасць, творчыя і навуковыя здабыткі назаўсёды застануцца ў сэрцах людзей.

15 чэрвеня — 105 гадоў з дня нараджэння Анатоля Папова (1913—1945), кампазітара, педагога.

15 чэрвеня — 95 гадоў з дня нараджэння Лідзіі Галушкінай (1923—2009), спявачкі, педагога, народнай артысткі БССР.

15 чэрвеня — 80 гадоў з дня нараджэння Васіля Чайкі (1938—2007), мастака манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, жывапісца.

15 чэрвеня 70-гадовы юбілей святкуе Анатоль Бутэвіч, дзяржаўны дзеяч, пісьменнік, перакладчык, публіцыст, крытык.

16 чэрвеня 70 гадоў святкуе Леанід Гучцін, кампазітар.

18 чэрвеня — 105 гадоў з дня нараджэння Фёдара Куляшова (1913—1993), літаратуразнаўца, крытыка.

19 чэрвеня 65-годдзе святкуе Валянцін Барысевіч, пісьменнік.

19 чэрвеня — 90 гадоў з дня нараджэння Васіля Ганчарэнкі (1928—1983), спявачка, заслужанага артыста БССР.

20 чэрвеня — 90 гадоў з дня нараджэння Гаўрылы Вашчанкі (1928—2014), жывапісца, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР, народнага мастака БССР.

20 чэрвеня — 80 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Аўласевіча (1938—2008), мовазнаўца, заслужанага работніка адукацыі БССР.

21 чэрвеня — 110 гадоў з дня нараджэння Ігната Дзядовіча (1908—1937), акцёра.

21 чэрвеня — 110 гадоў з дня нараджэння Сцяпана Майхровіча (1908—1981), літаратуразнаўца, крытыка, публіцыста.

21 чэрвеня — 110 гадоў з дня нараджэння Паўла Шыдлоўскага (1908—1992), дзеяча самадзейнага мастацтва, кампазітара, заслужанага дзеяча культуры БССР.

21 чэрвеня 70 гадоў спаўняецца Анатолю Лучыновічу, мастаку манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, жывапісцу.

Люстэрка тыдня:

свят

Мультфільм знакамітага японскага рэжысёра Хая Мідзакі «Рыбка Поньё на ўдэсе» пакажуць у Беларускай агучцы ў Мінску ў кінатэатрах «Масква» (з 21 па 24 чэрвеня) і «Піянер» (з 26 па 27 чэрвеня). Героі японскай анімацыйнай стужкі загавораць галасамі беларускіх акцёраў Святланы Цімохінай, Наталлі Кот, Святланы Анікей, Паўла Харланчука, Алеся Малчанава, тэлеведучага Яўгена Перліна. У аснове сюжэта мультфільма — нестандартны погляд на гісторыю «Русалачкі» Ганса Хрысціяна Андэрсена. Хая Мідзакі здабыў сусветную вядомасць дзякуючы работам «Замак, які ходзіць» і «Забраныя прывідамі» («*Spirited away*»), уганараваны прэміяй «Оскар» за выдатныя заслугі ў кінематографе. Дзясяткі поўнаметражных анімацыйных фільм японскага рэжысёра і заснавальніка анімацыйнай студыі *Ghibli* «Рыбка Поньё на ўдэсе» атрымаў дзве спецыяльныя ўзнагароды Венецыянскага кінафестывалю, а таксама прызнаны лепшым анімацыйным фільмам 2009 года на думку Японскай акадэміі.

Незвычайным праектам вырашылі сустрэць чэмпіянат свету па футболе ў Санкт-Пецярбургу. У горадзе на Няве адкрылася перасоўная выстаўка «Мая любоў — футбол і кот», дзе прадстаўленыя работы як вядомых мастакоў, так і студэнтаў творчых ВУНУ, вучняў мастацкіх школ. Арт-аб'екты — 32 фігуры катой у чалавечы рост, кожная з якіх сімвалізуе зборную — ўдзельніка ЧС — 2018. Дызайн катой падкрэслівае нацыянальныя асаблівасці краіны-ўдзельніцы і знаёміць наведвальнікаў чэмпіяната з яе культурай. Каціная тэма ў мастацтве Санкт-Пецярбурга вельмі папулярная: да святкавання Дня пецярбургскага ката ў цэнтры горада ўсталювалі шасціметровую скульптуру, якая стала самым вялікім помнікам кату ў Еўропе.

Студыя «Саюзмультфільм» абвясціла аб перазапуску мультфільма «Вяртанне блуднага папугая» ў фармаце мультсерыяла. Студыя мае намер асучасніць савецкі вобраз папугая і зрабіць Кешу стэндаперам. Разам з тым стваральнікі мультсерыяла імкнуцца захаваць як мага больш арыгінальных рысаў анімацыйнага персанажа. У прыватнасці, «Саюзмультфільм» запрасіў у праект Генадзя Хазанава, які агучыў Кешу для савецкай аўдыторыі. Артыст пагадзіўся ўзяць удзел у адноўленай стужцы, і ў перазапуску загучыць голас персанажа з арыгінальнага мультфільма. Калі глядач добра прыме мультсерыял, «Саюзмультфільм» плануе стварыць поўнаметражную карціну аб прыгодах стэндапера Кешы.

Удзельніцы традыцыйнага конкурсу «Міс Амерыка» больш не будуць дэфіліраваць перад журы ў купальніках, паведамліла кіраўнік апякунскага савета *Miss America Organization*, «Міс Амерыка» 1989 года Грэтхен Карлсан. Са зменай кіраўніцтва конкурсу адбыліся змены і ў правілах спаборніцтва. Так, замест дэфіле ў купальніках дзяўчыны будуць гутарыць з членамі журы, а падчас тура вячэрніх суKENAK удзельніцам прапануюць з'явіцца на сцэне ў звычайнай вопратцы, якая найбольш ярка раскрыве іх асабты стыль. Арганізатары «Міс Амерыка» імкнуцца да таго, каб звяртаць больш увагі на індывідуальныя якасці дзяўчат і не судзіць удзельніц па знешнасці. Яны мяркуюць, што так спаборніцтва стане больш прывабным для жанчын.

Агляд цікавінак ад Дар'і ЧАРНЯЎСКАЙ

ЧЭРВЕНЬСКІЯ КВЕТКІ

і зарапады ў Маладзечне

Ёсць адна характэрная асаблівасць Нацыянальнага фестывалю беларускай песні і паэзіі ў Маладзечне: жыхары горада ад яго не стаміліся. Гэта вельмі аптымістычны момант і яскравы доказ таго, што ўзоры беларускага мастацтва ў песенна-паэтычных формах прымаюцца людзьмі. На прыкладзе аднаго горада можна заўважыць, што ім блізкія свае песні і яны адчуваюць родныя словы. Часам пра гэта можна казаць ціха ці проста дэманстраваць сваю павагу, наведваючы канцэрты і сустрэчы...

ПЕСНІ НАШАЙ КРАІНЫ

Так, істотны момант свята. Як жа без яго на вуліцах, уздоўж якіх шпацыруюць маладзечанцы сем'ямі,

Мастацкі кіраўнік Нацыянальнага акадэмічнага канцэртнага аркестра Беларусі Міхаіл Фінберг, старшыня журы конкурсу, вітае маладых спевакоў

якая гучыць па-беларуску. Вось што тут найбольш істотна: моладзь, якая знаходзіць і выбірае прыгожыя песні з мінулага, адчувае, які твор можа быць папулярны ў іх аднагодкаў, а які напісаны цуд як хораша, на высокім мастацкім узроўні, што адразу дае дадатковыя бонусы выканаўцу. Старшыня журы конкурсу «Маладзечна-2018», ініцыятар гэтага фестывалю ад пачатку, народны артыст Беларусі Міхаіл Фінберг адзначае, што маладыя артысты, якія змагаліся за ўзнагароды на працягу двух тураў, «вельмі цікавыя і таленавітыя». Але для патрабавальнага журы часам і гэтага бывае мала. Таму што Гран-пры імя Мулявіна, якое прадугледжана ў якасці галоўнай узнагароды, — гэта адзнака не проста вакальных здольнасцяў, гэта адзнака яркай самастойнай асобы, што можа зрабіць палітру эстраднага мастацтва Беларусі больш разнастайнай. Тым больш патрабаванняў, калі за галоўным прызам стаіць такое імя...

прадстаўляла. Трэцяе месца — у Дзяніса Чуракова з Магілёўскай вобласці.

ЗА МЭТРАМІ

На тое, што ўзровень нашых маладых артыстаў, якія спяваюць жывымі галасамі, на галаву вышэйшы, чым той, што дэманструюць многія заезджыя зоркі, звярнуў увагу і міністр культуры Беларусі Юрый Бондар.

На яго думку, Нацыянальны фестываль прыцягвае шчырасцю, з якой робіцца, і самабытнасцю. Фармац яго адпрацаваны, ёсць падмурак, вызначаны задачы: «Фестываль у Маладзечне асаблівы і адзіны, таму што тут гучыць беларуская песня». Але канцэрты і конкурс падтрымліваюцца яшчэ і выстаўкамі, пленэрамі, спектаклямі, кірмашом у Горадзе майстроў.

Адметна і тое, што моладзь выступае на адной сцэнічнай пляцоўцы з мэтрамі. Ганаровым госцем быў кампазітар Ігар Лучанок, сёлетняму юбілею якога быў прысвечаны канцэрт адкрыцця «Мелодыя лёсу». Вядома, Ігар Лучанок не першы раз у Маладзечне, а колькі разоў тут у розных праграмах гучалі яго песні — не злічыць. І, уявіце, не надакучваюць. Некаторыя з іх зала гатовая спяваць хорам. Нездарма госцю было прысвоена званне ганаровага грамадзяніна Мінскай вобласці, з чым павіншаваў кампазітара намеснік старшыні Мінаблвыканкама Віктар Сірэнка.

Любяць ездзіць у Маладзечна артысты, якія прайшлі з гэтым фестывалем творчае «хрышчэнне» (Іна Афанасьева, Ірына Дарафеева, Саша Нэма), і тыя зоркі, хто ўспрымае за гонар выступленні на нацыянальным фестывалі, іх аб'яднала праграма «Маладзечанскі зарапад», у якой таксама выступілі Ядвіга Паплаўская, Аляксандр Саладуха, Аляксей Хлястоў, Іскуі Абалян, Алена Ланская, гурты «Дразды» і «Чысты голас»... Але гэта толькі ў Амфітэатры. Насамрэч вечарамі гудзеў увесь горад: людзі сыходзіліся на сузор'е артыстаў — тут, у Маладзечне, найбольш ярка адчуваецца, што ёсць для нашых людзей разуменне сваіх зорак. А калі яно яшчэ ўзмацняецца зорным феерверкам у небе... Свята адбылося.

Марыя АСПЕНКА

Ганаровы грамадзянін Маладзечна Ігар Лучанок прымае віншаванні ад намесніка старшыні Мінаблвыканкама Віктара Сірэнкі.

кампаніямі. Прыемна, што цікавіцца моладзь: з разлікам на будучыню ствараўся гэты форум. XVIII Нацыянальны фестываль беларускай песні і паэзіі «Маладзечна-2018» стаў яшчэ адным крокам на шляху «да Беларусі», якую б кожны яе грамадзянін насіў у сваім сэрцы. Шлях не хуткі — праз пакаленні. Але фестываль і не ставіў сабе імгненых мэтай. Трэба спяваць і спяваць па-беларуску, круціць гэтыя песні ў эфіры радыё і тэлебачання, каб іх існаванне ў культурнай прасторы парышалася і нават успрымалася як модны трэнд.

«Прысвечаная Году малой радзімы праграма сёлетняга фестывалю надае яго мерапрыемствам асабліва высокае гучанне, ярка раскрывае багатую палітру нацыянальнага мастацтва», — адзначалася ў прывітанні Прэзідэнта Беларусі ўдзельнікам фестывалю. Важна, што да высокіх узораў айчынай песеннай культуры далучаюцца «маладыя таленты Беларусі, для якіх гэты музычна-паэтычны форум — чарговы крок у прафесійным станаўленні».

КРОКІ СТАЛЕННЯ

Менавіта таму на фестывалі ад пачатку з'явіўся конкурс маладых выканаўцаў. Зоркі, што ў розныя гады зазлялі ў Маладзечне, сёння ўжо мэтры: Іна Афанасьева, Ірына Дарафеева, Наталля Тамела, Вікторыя Алешка, Ларыса Грыбалёва, Таццяна Глазунова, Руслан Аляхно, Дзмітрый Качароўскі ды іншыя. Сапраўды, пэўны час фестываль і Нацыянальны канцэртны аркестр Беларусі выконвалі функцыю своеасаблівага прадзюсарскага цэнтры, вакол якога гуртаваліся перспектывныя маладыя артысты. І сёння гэты калектыў — адказны за конкурс. За пошук маладых артыстаў, якія не проста могуць паказаць голас, але праз яго яшчэ і сваё адчуванне песні,

Патрабавальнасць журы адлюстравалася ў размеркаванні ўзнагарод. Гран-пры вырашылі не прысуджаць. Але, магчыма, гэта сведчыць пра роўны ўзровень маладых спевакоў? Усяго 20 удзельнікаў змагаліся за галоўны прыз конкурсу маладых выканаўцаў — новыя імёны, якія адкрывае для сябе Беларусь. Але як сказаць — адкрывае... Напрыклад, імя ўладальніцы Першай прэміі Златы Ларчанкі на слыху ў тых, хто сочыць за эстрадна-музычным жыццём: дзяўчына выступала на шматлікіх міжнародных фестывалях і конкурсах, у прыватнасці, апынулася сярод лаўрэатаў дзіцячага конкурсу «Славянскага базару ў Віцебску» ў 2010 годзе, трапіла ў фінал адбору дзіцячага «Еўрабачання» ў 2009 годзе. І працягвае ўдасканальвацца творча: з'яўляецца студэнткай аддзялення мастацтва эстрады Мінскага дзяржаўнага каледжа мастацтваў. Аліна Чыжык здабыла другую прэмію для Гродзенскай вобласці, якую

«...Пачатак мой і выток»

Нацыянальны фестываль беларускай песні і паэзіі ў Маладзечне заквітнеў новымі фарбамі. Яго ўпрыгожылі паэты, якія з'ехаліся з усёй краіны, каб выказаць вялікае прызнанне малой Радзіме. Гэта было своеасаблівае паэтычнае падарожжа па адметных мясцінах Беларусі — маленькіх кропачках, якія сталі вытокамі і пачаткам вялікага шляху ў будучым знакамітых людзей.

— Мы будзем вельмі рады, калі наша шчырая любоў да сваёй малой радзімы кране і вашы сэрцы, — сказала першы намеснік старшыні Саюза пісьмнікаў Беларусі Алена Стэльмах падчас адкрыцця музычна-паэтычнай гасцёўні ў Палацы культуры г. Маладзечна.

І сапраўды, паэты зачароўвалі залу пранікнёнымі радкамі. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Мікола Мятліцкі сваё выступленне прысвяціў самай балючай для беларусаў тэме — Вялікай Айчыннай вайне. Верш пад назвай «Сорак першы» кранае трагічнасцю. Кожны куток нашай краіны і цяпер захоўвае памяць аб мінулым ліхалецці. І ў той жа час вельмі сцвярдзальна гучаць радкі другога верша паэта «За краіну сваю перад светам не сорамна». Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Міхась Башлакоў упэўнены, што любы пачатак — гэта матчына мова. Яна нясе ў сабе вялікую духоўнасць, якая і вызначае асобу.

Старшыні Мінскага абласнога аддзялення Святана Быкава, Віцебскага — Тамара Краснова-Гусачэнка, паэтка і перакладчыца з Брэстчыны Марыя Кобец прадставілі сваю малую радзіму не толькі ў паэтычных вобразах, але і стварылі відэа, каб быць яшчэ больш пераканаўчымі ў шчырых памкненнях.

Аўтарская песня «Зялёны горад», якую выканала сама паэтка, старшыня Гродзенскага абласнога аддзялення Людміла Кебіч, кранула глядачоў гучаннем вельмі лірычных радкоў пра іх роднае Маладзечна.

У кожнага з нас свая дарога ў жыцці, свой шлях, але няхай у сэрцы жыве любоў да роднай зямлі, да роднага краю, любоў да малой радзімы, гаварылі паэты Навум Гальпяровіч і Таццяна Сівец. Гэты ж лейтматыў гучаў і ў тэлестудыі маладзечанскага тэлебачання, дзе паэты СПБ удзельнічалі ў здымках перадачы. І ў дзіцячай музычнай школе мастацтваў г. Маладзечна выказвалі самыя цёплыя і светлыя пачуцці пра сваю малую радзіму. Было гэтак жа хвалююча, як могуць усхваляваць мастацкім словам апантаных паэты.

Марыя ЛШПЕНЬ

Імгненная каштоўнасць жыцця, бясконца каштоўнасць Радзімы

Янка Брыль у нашым прыгожым пісьменстве прызнаны як майстар лірычнай прозы. Лірызм яго твораў, думаецца, найперш у тонкім схопванні, адчуванні і разуменні логікі руху глыбінных працэсаў плыні жыцця, асабліва праз перадачу інтымных і лёсавызначальных зрухаў душы герояў, звязаных з пражываннем аўтарама самога сябе.

Ёсць праязікі, якім жыццёвая плынь адкрываецца праз сюжэтна-падзейны далагляд, дзе ў аснову сваіх твораў яны закладваюць тую ці іншую важную і значальную гістарычную дамінанту часу. А ёсць тыя, для каго галоўным стылёва-эпічным прынцыпам адлюстравання становіцца працэс засяроджанасці на экзістэнцый чалавечага пражывання ў свеце, цікаўнасць да яе ўнутранага падсвятлення ў зрэзе чалавечага быцця. Янка Брыль, на маю думку, адносіцца менавіта да другой кагорты пісьменнікаў. Яго асноўны герой бачыць жыццё з «нутра» свайго існавання, прыкмячаючы самыя тонкія псіхалагічныя і ментальныя нюансы праламлення плыні жыцця праз глыбінную, унутраную праекцыю светабачання.

Для Я. Брыля, думаецца, чалавек найперш створаны не прыродай і эвалюцыяй — ён (чалавек) ствараецца бесперапынна, штохвілінна, штораз пераствараючыся ў побыце і ў гісторыі з актыўным удзелам сябе самога, пры дапамозе індывідуальных кропкавых намаганняў і высілкаў. Вось гэтая перарыўнасць і паступовасць самастварэння, самастаяння і зададзена для чалавека найчасцей у люстэркавым бачанні сябе праз сімвал «вобраза і падабенства Божага». Такім чынам, чалавек уяўляе з сябе найперш істоту, якая штораз узаўяляецца і ўзрастае наноў, адначасна з кожным індывідуумам і ў кожным індывідууме.

Аповесць Я. Брыля «Золак, убачаны здалёк» упершыню была апублікавана ў № 11 1978 года ў часопісе «Малодосць», а ў 1982 годзе за гэты твор пісьменнік быў узнагароджаны Дзяржаўнай прэміяй БССР. У гэтай аповесці пісьменнік вельмі ўдала і шматаспектна і, што не менш важна, жыццёва-арганічна ўвасобіў у мастацкім слове форму перадачы спавядальна-філасофскай логікі адлюстравання светабачання і светасузірання лірычнага героя, беларуса ХХ стагоддзя ў адзінстве быту і быцця.

У псіхалагічным працэсе жыцця чалавека ёсць цікавы момант, які заклучаецца ў тым, што ў сталым узросце ён пачынае больш выразна, яскрава і ўсвядомлена-асветлена ўспамінаць і ўсведамляць эпизоды жыцця ў раннім маленстве, якія былі зарэтушаванымі штодзённасцю і амаль забытымі. А цяпер усплываюць у ароле новых яркіх каляровых фарбаў і шчымлівых душэўных успамінаў і асацыяцый.

Светлы вобраз Радзімы аўтар раскрывае ва ўсёй паўнаце і велічы вывядзення: ад прастай рэчы, якая нечакана высвіцілася і выплыла з цянітаў памяці аб далёкім мінулым, да ўсвядомлення ролі і месца свайго народа ў агульначалавечым руху гісторыі і цывілізацыі. Радзіма паўстае ў паэтыцы аўтара ў шматлікай дынаміцы і геме салярнай вобразнасці: ад пануючага вобраза сонца ў творы да яго дапаўняльных мікравобразаў — іскрыстай усмешкі, цэплены лета, светлай памяці, душэўнай спагады і сардэчнай дапамогі. Уся гэта пранізвальная салярная вобразнасць выразна кантрастуе з вобразамі цемры, вайны, варожасці, нядобразычлівасці, якія былі выразнымі спадарожнікамі чалавека ХХ стагоддзя.

З чаго Радзімаецца чалавек? Безумоўна, з Радзімы, дзе былі зафіксаваны першарухі як фізічных, так і

душэўна-свядомасных паводзін, якія засталіся ў памяці праз уражанні, пахі, водар, тактыльнасць, успамін. Радзіма ў аповесці Я. Брыля «Золак, убачаны здалёк» раскрываецца як канкрэтная форма, якая цэласна ахоплівае ўсе каштоўнасці і сцвярдзэнні разам, усе перыпетыі анталагічна-эмацыянальнага свету чалавека.

Для лірычнага героя аповесці Я. Брыля Радзіма пачынаецца з суседскай ліпы, якая, аднойчы здзівіўшы, назаўсёды зачаравала свядомасць маленькага хлопчыка: «Прочымава ліпа, першая ліпа ў маім жыцці, была не

Фота Кастуся Дробова.

проста вялізная, — яна была непараўнальна большая за ўсе тэя ліпы, якія мне потым давалася бачыць у многіх вёсках, гарадах, лясах і парках вялікага свету. Яна таксама салодка пахла, і звонка гудзела ад халадочку зямлі да бясхмарнага неба, і ўся аж варушылася ад пчол».

Адным з прыёмаў, які нярэдка выкарыстоўвае праязік у інтымнай перадачы сваіх перажыванняў аб гадах маленства, з'яўляецца псіхічна-фізіялагічны стан сну: «Спрадвечнае маленства. Яно прыходзіць калі-нікалі неверагодна прыгожымі снамі. Адзін такі паўтарыўся ў мяне... Ну, не раз ужо і не два. Бачыць самога сябе з вялікай адлегласці бывае вельмі прыемна. Бо бачыш не проста самога сябе, а сябе найлепшага, без памылак-грахоў і балючых дакораў сумлення.

Бачыць сябе таго — дапытлівага, чыстага, высёлага — выразна бачыць, дзякуючы дараванай узростам і вопытам дальназоркасці, мудра асцерагаючыся залішняга самалюбавання, прэсна расчуленага на старэчы лад, — тут адчуванне незвычайнае, крыху падобнае да таго хвалявання, з якім разглядаеш ніколі дагэтуль не бачаны твой вельмі даўні фотаздымак, які ў кагосьці нейкім чудам захаваўся. Тым больш хвалюе гэта, што на здымку ты не адзін, а з тымі, з кім табе добра, каго так радасна ўспамінаць».

Такія блізкія — маці, бацька, браты, сёстры, сябры, каханка, аднавіскоўцы, бо ты сам частка іх. Вобраз маці для пісьменніка — у іконным аздабленні Маці-Багародзіцы, Маці-ахоўніцы свайго дзіцяці, якая з малых гадоў і да смерці імкнецца клапаціліва засцерагаць свайго сына ад напасцяў варожых і ліхадзейных сіл неспакойнага і сівэрнага веку.

Ёсць яшчэ адно, ужо ў канцы аповесці, вельмі лаканічнае і быццам побытавае публіцыстычна-інфарматыўнае паведамленне. «У партызаны, пад восень 1943 года мы пайшлі ўсёй сям'ёй. Раман з жонкай і дзіцём, мама і я, яшчэ нежанаты». За гэтым паведамленнем — глыбіны гэты. Тыя, хто адважыўся ўступіць у смяротную барацьбу з лютым ворагам усёй сям'ёй,

рызыкуюць анталагічным існаваннем роду, паставіўшы вышэй за ўсе каштоўнасці Радзімы. І вобраз маці, якая вырашае змагацца са сваімі сынамі, паўстае ў гераічнай і драматычнай паўнаце і высакароднасці.

Гэтая высокая характарыстыка дадзена амаль усяму пакаленню юнакоў і дзяўчат равеснікаў Янкі Брыля, пакаленню, якое ўзрастала і выходзіла на памяці аб Першай сусветнай вайне, а затым гартавалася і трагічна амаль было выбіта падчас Другой сусветнай вайны. Шмат у чым аповесць «Золак, убачаны здалёк» і з'яўляецца рэквіе-

мам па сябрах-аднагодках. Вайна ў свядомасць маленькага хлопчыка Ігара (Юрыка) уваходзіла ў насычаным на ўражанні працэсе самавывядзення і самапражывання падлетка. Упершыню пачуае героем страшнае слова «вайна» адкідае нас у даўні ўспамін маленства героя. «Нейкая чорная, вялізная капа, не падобная на копы сена, несамавіта ўзвышалася над сіва-зярніста зелянінай аўсянага поля. — Мама, што гэта? — Гэта? — перапытала яна. — Гэта калючы дрот. Я ведаў дрот — ім абгароджвалі поле на пашы, нацягвалі на нізкіх слупчыках адну бясконную драціну, ім адгараджваліся, у некалькі драцін, да суседняга агарода. А гэта? — Чаму такі дрот? — Што тут табе сказаць? — за маму адказаў Раман. — Тут нядаўна праходзіў фронт. Вайна была».

Калючы дрот вайны затым тысячама калючак і шыпоў утыкаўся сваімі іголкімі ў цела, душу і памяць падлетка і яго сяброў, праз драматычныя і трагічныя біяграфіі, аповеды і лёсы родзічаў і аднавіскоўцаў. Недарэмна ж галоўны нерв-матыў твора, яго асацыятыўна-гукавы фон трымаецца на драматызме ўспаміну аўтара пра сваіх герояў — сяброў байструкоў-аднагодкаў Валодзью Казака і Толю Немца, якія загінулі на вайне.

Арытмія ўспамінаў-асацыяцый аўтара — то сонечныя ўсмешкі, радасць і веселасць, то пакутлівы сум і жаль па чалавечай недасканаласці, несправядлівасці, разбэшчанасці — выступае фонам-панарамай людскай містэрыі жыцця.

У аповесці «Золак, убачаны здалёк» Янка Брыль зафіксаваў шэраг універсальных, агульначалавечых і нацыянальных вобразаў, разумелых кожнаму простаму чалавеку, і ўвасобіў іх у такую інтымна-спавядальную і задушэўную, нават, можна сказаць, лірычна-музычную форму, дзе з карпатлівай і філіграннай дакладнасцю вывеў духоўныя пошукі галоўнага героя, амаль свайго двойніка, і цэлага пакалення беларусаў.

Ігар ШАЛАДОНАЎ,
кандыдат філалагічных навук

Землякі

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

ЦЁПЛЫ НАДВЯЧОРАК АНАТОЛЯ БУТЭВІЧА

Яго адметную паставу можна часта бачыць на самых розных імпрэзах: мастацкіх выстаўках, літаратурных вечарынах, прэм'ерах спектакляў. Часты госць ён і на нашым радыё, на тэлеэкранах.

У кнігарнях можна знайсці яго кнігі пра нашу гісторыю, родныя мясціны, яго пераклады з польскай.

Гэта я, вядома ж, пра Анатоля Іванавіча Бутэвіча.

Я пазнаёміўся з Анатолям Бутэвічам падчас самага першага дня беларускага пісьменства ў Полацку. Гэта быў 1994 год. Такого маштабнага свята пры маёй памяці горад раней не бачыў. Тэатралізаванае шэсце, нацыянальная музыка, паўсюль гучыць беларуская мова, на вуліцах — дзясяткі пазнавальных знакамітых людзей краіны... Я тады рабіў рэпартаж для рэспубліканскага радыё, быў па-сапраўднаму ўзрушаны і стараўся перадаць свае эмоцыі слухачам. Бліжэй да вечара напатакаў загадкава абласнога ўпраўлення культуры Мікалая Пашынскага з высокім малажавым мужчынам. Я ўжо ведаў, што гэта міністр культуры Бутэвіч.

— Ты з ім размаўляй асцярожна, Мікола, — сказаў пасля прадстаўлення мяне і поціску рук Бутэвіч, — яшчэ раскрытыкуе нас па радыё.

Гэта быў, вядома, жарт. Дарэчы, Анатоля Іванавіч — вялікі аматар пажартаваць, але мне ўсё ж было прыемна: аказваецца, міністр мяне ведае і са мной жартуе. І не ўяўляў я тады, што станем мы праз гады добрымі таварышамі, шмат гадзін правядзём у розных вандроўках, у прыязных размовах, у сумесных праектах.

Простага хлопца з хутара Язвец, што на Нясвіжчыне, лёс паклікаў на вучобу ў сталіцу, а потым — на адказныя пасады і ў высокія кабінеты, на дыпламатычную работу. Але галоўным для Бутэвіча заўсёды было роднае слова. Колькі шчырых гутарак мы мелі пра лёс роднай мовы, пра высокае служэнне сваёй Радзіме!..

Але ёсць людзі, якія за правільнымі гаворкамі і гучнымі лозунгамі хаваюць сваё бяздзейнае, прыстасаванства, канфармізм.

Бутэвіч не з такіх. Яго актыўная жыццёвая пазіцыя, яго энергія выліліся ў шмат канкрэтных выдатных спраў. І працуючы дырэктарам выдавецтва, і будучы міністрам, і на дыпламатычнай службе Анатоля Іванавіч быў аўтарам арыгінальных стваральных праектаў, ініцыятарам разнастайных цікавых спраў. І на пісьменніцкай ніве шчодро сеяў высокія думкі і шчырыя словы.

Менш за ўсё мне хацелася б гаварыць пра Анатоля Іванавіча словамі службовай характарыстыкі. Бо за гэтымі вехамі яго жыцця стаіць і ранняя сівізна, і высокі ціск, і глыбокі роздум чалавека, які бачыў у жыцці вельмі многа, які перажыў і светлыя, і нясветлыя палосы ва ўласным лёсе. Але Бутэвіча можна бачыць і смяшлівым, і рэзкім на слова, і задуманым, і ўзбуджаным. Але ніколі — панылым і патухлым.

І сёння яму семдзесят гадоў — ну і што? Яшчэ не вечар, як спяваецца ў папулярнай песні, а хіба толькі надвечорак. А шчодры спакойны вечар яшчэ пакуль наперадзе.

ШЛЯХАМ УДАСКАНАЛЕННЯ

Заўсёды, калі бяру ў рукі чыйсі зборнік вершаў, абавязкова трапляю ў асаблівы трапяткі стан прадчування захапляльнага падарожжа па ўнутраным свеце аўтара.

Менавіта з такім прадчуваннем разгарнула паэтычную кнігу Рэгіны Рэўтовіч «На далонях жыцця» (Мінск, «Чатыры чвэрці», 2018). У пацвярджэнне правільнасці свайго прадчування на адной з першых стонак кнігі — такіх радкі:

*На роздумы-радочкі слоў каралі
Нанізваючы ўдумліва, паэт
Не адрачэцца мэты і маралі,
Ён разважае з сэрцам тэт-а-тэт.*

Крок за крокам, верш за вершам спасцігала таямніцы душы аўтара, адкрываючы яго светаўспрымання і здзіўляючыся разнастайнасці пачуццяў:

*А жыццядлюбства мне не ўтаймаваць!
Шпацыраваць шляхамі з ім да скону.
Я словам трапным буду шчыраваць,
Душы падпарадкоўвацца закону.*

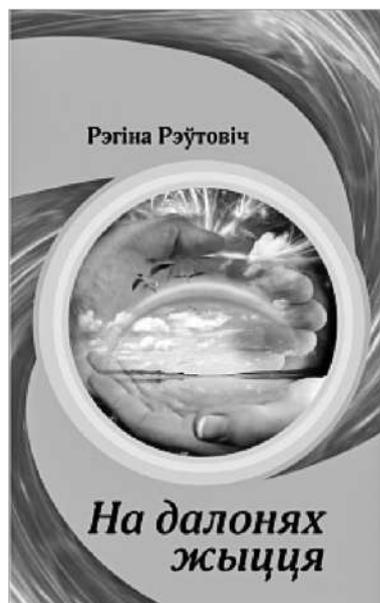
Мара кожнага паэта — праз паэтычнае Слова здолець перадаць думкі, пачуцці, эмоцыі, якія правядуць чытача па шляху духоўнага ўдасканалення аўтара, паглыблення Яго светаўспрымання. Менавіта праз такую натуральную дэманстрацыю сапраўдных здабыткаў жыцця ёсць магчымасць убачыць нялёгка, але вельмі важны і патрэбны працэс развіцця асобы і спасціжэння жыццёвай мудрасці.

У вершы Рэгіны Рэўтовіч «Каб раней» гучыць распач ад усведамлення сваёй ранейшай недасканаласці:

*...Колькі бэзу трапіла, язіну
З-пад пяра няўрымслівага ў друк?!*

*Як жа позна думкі завіталі
У маркотна-сіпльыя радкі?!
Каб раней... Іначай бы віталі
Восеньскія роздумы ракіт...*

Асабліва кранальна гучаць вершы першага раздзела зборніка са шматзначнай назвай «Чарнавікі бяссоння», дзе адлюстроўваецца прага да аналізу пражытага жыцця, жаданне спасцігнуць яго сэнс, разгадаць законы існавання:

*Паплакаць бы — не плачацца.
Чарсцвею...*

І па начах я слухаю завею...

У шматлікіх радках — і распач, і расчараванне, і сум і боль, перасыпаная ўзнёслымі радочкамі неўміручай надзеі і светлай мары, спагады і любові да жыцця і людзей. У вершы «Паратунак», які адкрывае другі раздзел зборніка, Рэгіна Рэўтовіч піша:

*А за акном маркоціцца скавыш,
І сэрца нематою студзіць слота...
Зусім не проста несці лёсу крыж,
Яшчэ цяжэй змагацца з адзінотай.*

*Сумленне, міласэрнасць, дабрыйна —
На ўсёй планеце — існы паратунак,
Калі ісці наперад з ім штодня,
То плынь жыцця не выставіць рахунак.*

Менавіта ў гэтых унутраных ваганнях і адлюстроўваецца пошук душэўнай раўнавагі, гармоніі — той залагой сярэдзіны, да якой з часам міжволі імкнецца кожны.

*Падмурак дзён не спапяліць,
Як не стрымаць жыцця імненне...
Чаму, скажыце, так баліць
Душа ад непаразумення?!*

Усведамляючы высокае прызначэнне паэтычнага Слова, якое магчыма выказаць дзеясловамі «абудзіць», «данесці», «перадаць», «запаліць», «узбагаціць», «расфарбаваць» і г. д., Рэгіна Рэўтовіч заўважае:

*Збудую ў сэрцы храм з узнёслых слоў,
Дзе будзе мова родная прычасцем,
Сябрам і блізім падару любоў
І дабрыйну — на радасць і на шчасце.*

Шмат радкоў аўтар прысвяціла разважанню над прызначэннем паэта, цяжкасцямі яго лёсу, усведамленню сябе як паэты і неабходнасці ўдасканалення паэтычнага майстэрства:

*Нібы зажураны філосаф,
Між мудрагелістых радкоў
Вядзе паэт гаворку з плёсам,
Вярэдзіць сны былых вякоў.*

*Паэзія — куток,
Дзе песіцца душа,
Дзе годных слоў выток,
Дзе мар і сноў іміша...*

*Мне б маляваць у думках далячынь,
А не псаваць паперу ў эпігонках.*

Але, нягледзячы на цяжкасці лёсу творцы, Рэгіна Рэўтовіч не адпрэчвае яго, а збіраецца ісці абраным шляхам далей:

*Я прысак часу думна варушу,
Да донца п'ю грахоў сваіх атруту,
Вяду штоноч да сповядзі душы
І дзякую абранаму маршруту.*

*Сплылі дарогай вечнасці імненні...
Жаданне жыць я чэрпаю ў натхненні.*

Наогул, зборнік «На далонях жыцця», які складаецца з сямі раздзелаў, можна назваць споведдзю чалавека, улюбёнага ў жыццё, у сваю родную зямлю, яе прыроду. У радках і паміж радкоў пейзажнай лірыкі Рэгіны Рэўтовіч чытаюцца жыццёвыя высновы, якія ёй дапамагае зрабіць прырода роднай зямлі:

*Не дакарай за водзукі самоты —
Я верш пішу на мове ручая,
Дзе чэрае і сум, і веліч цноты*

Надзея накуваная мая.

*Пад чароўны пах вясны
Гімн жыцця гучыць нанова!
Маладыя сняцца сны,
І квітнее ў вуснах слова!*

Спрабуе сябе Рэгіна Рэўтовіч і ў перакладах. Напэўна, паэтку вельмі кранула паэзія Валерыя Брусава, Васіля Семенюка, Шарля Бадлера (пераклад з рускамоўнага варыянта ў перакладзе Л.Турбіной), Людмілы Бурдыкі, Ірыны Палікарпавай, таму яна і пераклала вершы гэтых паэтаў на мілагучную беларускую мову.

Глыбокім аналізам асабістага жыцця і адначасова запаветам дзецям, будучаму пакаленню з'яўляецца верш «Думкі»:

*А каб жыцця пазначыць шлях,
Я не адзін спісала сшытак.
Каму пакінуць свой пасаг —
Душы нястомнае набытак?
.....
І дзецям хопіць — веру я!
Я ім пакіну свет надзеі,
І весні пошчак салаўя,
І радасць знакавай падзеі.*

*Я ім пакіну дабрыйну
І дам наказ: дарыць пшчыоту,
Любому радавацца дню,
Цурацца здрады і ляноты.*

Своеасаблівым рэфрэнам, які ўзмацняе жаданне аўтара пакінуць пасля сябе на зямлі добры след, гучаць радкі:

*Буду зоркам шчыра спавядацца,
Светлай думкай промнікі вітаць,
Каб радком на аркушы застацца,
Нізкай слоў з мінулага паўстаць.*

Упэўнена, што новы зборнік Рэгіны Рэўтовіч знойдзе сваіх шматлікіх чытачоў, у якіх, як і ў мяне, адгукнуцца шматгалосым сугуччам яе думкі, кранальна мелодыя яе душы...

Святлана БЫКАВА,
старшыня Мінскага
абласнога аддзялення
Саюза пісьменнікаў Беларусі

Пад прыцэлам чужых вачэй

Да якой ступені пісьменнік можа агаляцца? Не душэўна, а... Гэта пытанне хочацца задаць пасля прачытання кнігі Адама Глобуса «Сям'я» (Мінск, «Мастацкая літаратура», 2017), што выйшла ў серыі «Беларуская проза XXI стагоддзя».

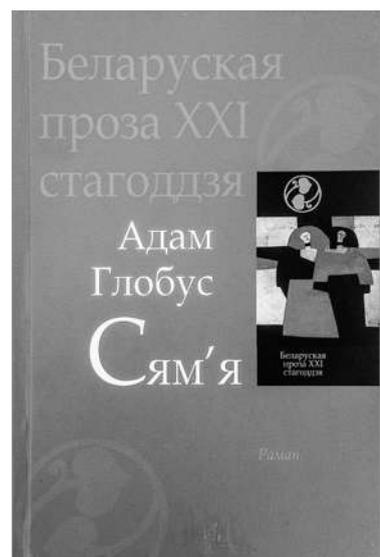
Жанр твора аўтар вызначае як рамана. Ён уключае тры блізкія па сэнсе часткі, якія могуць быць і самастойнымі творами: «Дом», «Глобус», «Бацькі». Аповед А. Глобуса складаюць кароценькія нататкі, кожная з якіх не заўсёды лагічны працяг папярэдняй. Няма і выразнага сюжэта. Галоўныя героі — родныя і блізкія пісьменніка: мама, тата, жонка, дачка, брат, дзед, баба. Апаўвадае пра іх аўтар як старонні назіральнік, а чытач у некаторых выпадках міжволі становіцца сведкам чужых сакрэтаў. Напрыклад, нататка пад назвай «Сцэнар»: аўтар апісвае адну з самых цяжкіх у жыцці старонак — як тата на парозе смерці, а сваякі рыхтуюць пахаванне. Гэта магло б успрымацца зусім па-іншаму, калі б мы не ведалі, што бацька — знакаміты беларускі пісьменнік Вячаслаў Адамчык...

Ідзём далей. Расповед «Мянушкі»: «...для жонкі, адразу пасля знаёмства, прыдумляецца інтымнае імя "Сфінкс", а калі ласкава — "Сфінксік". ...Так дваццаць гадоў я і сплю ў адным ложку са сваім Сфінксам. Часам прыдумляюцца іншыя імёны, толькі не прыжываюцца яны ў нашым ложку. У апошнія месяцы Алена паўнее, і я называю яе "Збанок"». А. Глобус належыць да тых пісьменнікаў, якія не працуюць з мастацкім вымыслам, — на прыкладзе сваёй сям'і ён падае «злепак» сям'і ўвогуле. Усё вельмі натуралістычна — так бывае шмат у каго. Але... чамусьці з'яўляецца адчуванне, быццам падглядаеш за кімсьці знаёмым у замочную шчыліну... Тое ж самае ў расповедзе «Спакой» — пра цётку і яе мужа: «...Я сплю на лоджыі. Хаджу праз пакой, дзе спіць Рэня з Генам. Ноччу заходжу ў пакой, а Гена на Рэні. Ціха прабіраюся на лоджыю. Ніхто нікому нічога не скажа». Улічваючы, што пісьменнік не хавае падрабязнасцей, так і хочацца запярэчыць, маўляў, як гэта: «ніхто нікому»? Мы ж даведаліся!

» Адны ходзяць спавядацца да святара, іншыя — да псіхааналітыкаў, некаторыя, адораныя найбольш, «пераплаўляюць», сублимуюць перажыванні ў творчасць.

У апісаннях аўтар зазвычай вельмі стрыманы ў сваіх пачуццях. Ён больш засяроджваецца на вонкавых дэталях, і менавіта па іх мы робім выснову аб яго душэўным стане (сцэны перад пахаваннем таты і яго пахавання, «Кроў» і «Слова»). На першы погляд здаецца, што яму абыякава, як ён сам пры гэтым выглядае: «...І я толькі сказаў: "Тата, я так цябе люблю, што ў мяне няма слоў". Сказаў — і заплакаў гучна, непрыгожа». Але часам скрозь маску стрыманасці і вонкавай халоднасці з'яўляецца і такое: «...Ядзя адбыла ў тым садку тры дні і захварэла. Прастудзілі гадаўкі-выхавацелькі маё дзіця...» («Дзіцячы сад»). Што ж, усе мы недасканалыя. Часам злуёмся, кідаемся ў бойкі — фізічна ці слоўна, брудна лаемся. І А. Глобус святога з сябе не строіць: вось, маўляў, я такі, які ёсць, гэта — я... Але адны ходзяць спавядацца да святара, іншыя — да псіхааналітыкаў, некаторыя, адораныя найбольш, «пераплаўляюць», сублимуюць перажыванні ў творчасць. А пісьменнік А. Глобус эпатуе чытача, «здзімаючы» перад ім покрыва прыватнасці, таямніцы асабістага. Прычым не толькі з сябе... (Тут дарэчы будзе згадаць, што ў творы — часам як і ў асабістых адносінах: хочацца «распрануць» не таго, на кім амаль нічога не засталася, а, наадварот, добра «апанутага». Даведацца самому пра тое, што не на паверхні, а калі гэта перад табою — на талерку — плясь, то знікае жаданне дакранацца.)

Яшчэ адно пытанне, якое хочацца задаць, датычыць мастацкасці: творы А. Глобуса чытаюць таму, што ён распавядае пра сябе і сваіх блізкіх, сяброў, знаёмых? А ці было б цікава чытаць, каб ведалі, што лірычныя героі — насамрэч выдуманя, нерэальныя?

Шыфры падсвядомасці: мянушкі ў прозе Георгія Марчука

Ствараючы партрэты нашых сучаснікаў, аналізуючы чалавечыя стасункі ў цяперашнім грамадстве, Георгій Марчук умела выкарыстоўвае прагматычны патэнцыял антрапонімаў — яркага паказчыка статусу чалавека ў сацыюме і дзейснага прагматычнага рэгулятара ўзаемаадносінаў.

Кожны з нас да другога чалавека можа падысці з двух розных пунктаў гледжання: аб'ектыўна, з пункту гледжання аб'якавага назіральніка, альбо прызнаўшы ў другім суб'екце асобу, падкрэсліўшы яе каштоўнасць. Так, называючы чалавека па імені, суб'ект маўлення прызнае значнасць непаўторнай асобы. Заўважым, што пры адчуванні да індывіда чужасці, непавагі, пагарды ўласнае імя звычайна не ўжываюць. Той, хто выкарыстоўвае азначна-характарыстычнае найменне (мянушку), часта становіцца ў пазіцыю аб'якавага назіральніка, які не выяўляе ў адносінах да аб'екта характарыстыкі шчырых пачуццяў, не суперажывае, не спачувае яму. В. Казько пісаў: «Можна, канешне, адбівацца, казаць, што мянушку далі выпадкова. Але ж чамусьці ўсё роўна далі. Пабочнае, аб'якавае, здавалася, мімаходзь слізгануўшы па табе, вока, куды часцей, чым мы самі жадаем, бывае празорлівым». Цікавымі ў гэтым сэнсе з'яўляюцца назіранні за ўжываннем антрапонімаў у творах Г. Марчука.

Маленькія героі навелы «На беразе Гарыні» ненавідзяць шкіпера Сцяпана за тое, што ён не дае ім рыбацьці з баржы, якую ахоўвае. Мянушка **Бомба**, якой надзялілі гора-рыбакі свайго ворага і крыўдзіцеля, падкрэслівае злосць, агрэсіўнасць шкіпера: *Злосны быў Сцяпан як сто галодных ваукоў*. Падшыванцы не ўпускаюць выпадку, адплыўшы на бераг, супрацьлеглы ад месца швартоўкі баржы, выкрыкнуць здэклівую мянушку: *«Бом-ба! Бом-ба! Каб ты да свайго Пінска не даліў. Каб ты ўтаніўся, Бом-ба! Каб табе вушы начальства адарвала! Каб цябе дзеўкі не любілі, Бом-ба! Бом-ба!»*. Праз нейкі час хлопцы, што дражніліся і смяяліся са Сцяпана, глянуўшы на свет ужо паразумнымі вачыма, неяк падсвядома адчуваюць, што не ўсё так проста ў гэтым складаным дарослым жыцці. Героі даведваюцца: Сцяпан пасля смерці жонкі сам гадуе маленькага сына. Ubачыўшы замест звыклага магутнага **Бомбы** стараватага дзядка, які перажыў у жыцці не адну страту, хлопцы ўпершыню не дражняцца, не ўжываюць мянушку, а задумліва маўчаць.

Да ліку сваякіх онімаў належаць мянушкі гераінь рамана «Год дэманаў» **Ціхая** і **Капрызная**. Першая характарызуе нясмелую, палахліваю жанчыну. *Ціхай здавён Горыч называе трыццацігадовую выкладчыцу інстытута замежных моў, непрыкметную і сціпную жанчыну, якая да смерці баіцца мужа — трэнера коннаспартыўнай школы, таму сустракаецца з Любамірам рэдка і ў «надзейным» месцы*. Другая мянушка — характарыстыка свавольнай жанчыны, якая з лёгкасцю мяняе аб'ектаў

сваіх сімпатый, не кахаючы нікога і не прывязваючыся ні да кога. Жанчын, да якіх Горыч не выяўляе шчырых і глыбокіх пачуццяў, герой называе толькі мянушкамі. На старонках рамана ні разу не згадваюцца іх імёны. А вось жанчыну, якую герой сапраўды пакахаў, якая стала яму самым родным, бліжнім чалавекам, герой называе толькі па імені — **Алеся**.

На азлобленасць, бесчалавечнасць партызан, якія злоўжываючы законамі ваеннага часу і статусам узброеных людзей, гаспадарылі ў вёсцы і ў панскім доме, указваюць мянушкі **Баксёр** і **Цыган**, якія належаць героям рамана «Вочы і сон»: *Асабліва часта і толькі сярод ночы прыходзілі ў майтак двое партызан — сувязны Цыган і Баксёр — мянушкі такія. Наглаватыя былі. Мы іх усе баляліся. Паводзілі сябе і распараджаліся як дома. Усё ім [Цыгану і Баксёру] было не так, кожнае слова пані ўспрымалі ў ітшыкі, быў такі адкрыты, нахабны здэк з жанчыны*. Заўважым: вяскоўцамі ні разу не згадваюцца імёны партызан. Мянушкі **Цыган** і **Баксёр** — адзін за сродкаў характарыстыкі жорсткіх, амаральных людзей, якія становяцца прычынай смерці пані Батуры і яе сыноў.

У рамана «Крык на хутары» знаходзім прыклад мянушкі, якая даецца асобе ў мэтах канспірацыі. Так, празванне **Спелы**, 307 далі прадстаўнікі паліцыі Мікіту Летуну, які стаў іх тайным агентам: *Прайшоўшы інструктаж і атрымаўшы другое хрышчэнне як «Спелы, 307», Мікіта напаследак замачыў сваю новую пасаду за кошт паліцыі, атрымаў свае грошы і паехаў дамоў*. Незаслужана праседзеўшы ў турме, згубіўшы бацькавы грошы, Мікіта, малады, нявопытны хлопец, «даспеў» да таго, каб выдаць паліцэйскім роднага брата. Заўважым, што кампанентам мянушкі з'яўляецца нумар, які мае такое ж прызначэнне, як этыкетка на штучных вырабах. Носьбіт нумара з'яўляецца аб'ектам, выступае ў ролі сродку для ажыццяўлення чужой волі, гэты індывід не мае права на сваё «я». Нумар часта выкарыстоўваецца як сродак індывідуалізацыі арыштаваных, зняволеных, да ліку якіх адносіўся і Мікіта.

Пра неадольную цягу да моцных напояў сведчаць празванні персанажаў трагікаедыі «Цвярозы дзень Сцяпана Крываручкі». Жывуць героі твора ў вёсцы з сімвалічнай назвай **Пераброды**. Заўважым, што персанажы называюцца не імёнамі, а найчасцей мянушкамі. Так, празванне **Крываножка** стварае ўяўленне пра асаблівае хадзілавае чалавека — аматара чаркі. Згаданае найменне адносіцца да ліку парадыйных онімаў, якія ўтвараюцца ў выніку камічнага скажэння сапраўднага імя. Так, у рэпліках сяброў-сабутэльнікаў прозвішча героя **Крываручка** мадыфікуецца ў мянушку **Крываножка**: *А мы неяк назнаёміліся з табой, Крываручка, год таму, калі кароў здавалі. Добра тады замачылі. Не Крываручка ты быў, а Крываножка*. Па сутнасці, у аснове гэтай мянушкі ляжыць мімізис — сацыяльнае перайманне, якое выяўляецца ў сваёй антыподнасці (перайначванні, перадражніванні, перакруціванні). Унутраная форма мянушак **Долар** і **Бражка** раскрываецца ў кантэксте трагікаедыі. Носьбіт першай мянушкі «...азербайджанскае віно любіць, «даляр» называецца. Доларам ахрысцілі». А носьбіт другога празвання ўжывае шырокі спектр напояў: ад

«чарнілаў» да рэктыфікату. Людзі, якія страцілі чалавечае аблічча, памяншалі сям'ю, работу, сумленне на гарэлку, пазбаўляюцца імёнаў. Нябожчык-бацька, звяртаючыся да Сцяпана Крываручкі, гаворыць: *«Навошта табе імя? Памяці ў цябе не засталася, сумленне спіць, дух народных падменены, ні гордасці, ні зонару за Айчыну ў цябе няма... Жыві безыменным»*. Страта імені азначае страту Сцяпанам чалавечага, асобнага статусу. Гэтая падзея становіцца пераломным момантам у існаванні героя, тым штуршком, які вядзе да пераасэнсавання жыцця. Пачатак унутранага аднаўлення, адраджэння чалавечага ў героі звязваецца з вяртаннем імені.

Заўважым, што мянушкі ў творах Г. Марчука з'яўляюцца сродкам характарыстыкі не толькі іх носьбітаў, але і сацыуму, у якім ужываюцца такія формы найменняў. Найчасцей гэта вясковае асяроддзе, дзе людзі не так строга прытрымліваюцца этыкетных нормаў, дзе прынята адкрыта, востра, трапна, а часам і крыўдна ацэньваць чалавека. Гэта і крымінальнае асяроддзе, дзе ў коле «сваіх» прынята ўжываць мянушкі. Так, злачынцы, з-за якіх загінула гераіня рамана «Крык на хутары» Мэля Лятун, называюцца толькі мянушкамі **Кіцала** і **Барка**.

Мянушкі выконваюць у творах Георгія Марчука важную мастацкую функцыю: дапамагаюць больш поўна раскрыць вобраз героя і тонка перадаць нюансы чалавечых узаемаадносінаў.

Святлана БУТ-ГУСАІМ,
кандыдат філалагічных навук

КАЛІ КРАСАМОЎНЕЙ БУДЗЕ ПРАМАЎЧАЦЬ

Неаб'якавыя нататкі

...Здаецца, гэта было зусім нядаўна, як суседскі Віталік прынёс з дзіцячага садка адно паганае слоўца. Тады яго бабуля прымусіла з мылам вымыць рот, патлумачыўшы, што выпадкаўся і можа захварэць. І, не паверыце, падзейнічала! Сёння Віталік Іванавіч сам не лаецца і іншым пры кожным зручным выпадку робіць сур'езнае папярэджанне...

Звернемся да грэбліва-непрыемнай тэмы для адных, для іншых жа — звыкла кроўнай, дзе яны як рыба ў вадзе. На жаль, у XXI стагоддзі мы ўсё ж такі надзвычай мала гаворым пра маштабную шкоду брыдаслоўя, хоць і напісана, сказана, здаецца, ужо дастаткова. Але ўсё роўна матам многія нават ужо не лаюцца — яму аддаюць нават ужо не лаюцца лексікі. Хоць несумненна: амаральнасць у грамадстве напрамую звязана з амараль-

насцю ў размове. З п'яанствам, наркаманіяй, курэннем мы хоць з і пераменным поспехам, але спрабуем змагацца. Мат чуюм штосекундна, штохвілінна, і ён не толькі знішчае інтэлект, але і калечыць душы, спахабляе самае святое, нават вобраз маці. Падштурхоўвае на злачынства: на фоне агульнай аб'якавасці ствараецца ілюзія ўсёдазволенасці, беспакаранасці. Ну і, вядома ж, памылковае разуменне свабоды — поўнае ігнараванне забаронаў. Многія сучаснікі чамусьці сталі не заўважаць, калі лаюцца бабулі і дзядулі, мужчыны і жанчыны, юнакі і дзяўчаты, нават дзеткі-кветачкі ў дзіцячым садку і школе. І зусім не ў хвіліны агрэсіі і сваркі, а ў сяброўскай гутарцы.

Заўважу, што ў былыя часы апаганьвалі гутарку пераважна крымінальнікі, некваліфікаваныя рабочыя, прадстаўнікі сацыяльнага дна. Але нават яны стэраліся гэтага пазбягаць сярод людзей, асабліва незнаёмых. А сёння на такім брыдаслоўі актыўна развіваецца нават

мастацкая літаратура, як быццам аўтар яшчэ ўчора сядзеў у турме. Іншыя сучасныя «пісьменнікі» наўна мяркуюць, што тым самым робяць гаворку персанажаў больш каларытнай. Дагаварыліся нават да таго, што мат трэба ўзаконіць, бо ён здольны ўзбагаціць літаратурную мову...

Нельга не заўважыць, што і на ТБ «піпі» амаль норма. Мат усё часцей сталі выкарыстоўваць у серыялах як сродак характарыстыкі герояў: маўляў, інакш не атрымаецца вобраз зняволенага, бандыта, рэкеціра, братка ў законе. Многія рэжысёры, артысты, тым больш «зоркі», стваральнікі разнастайных шоу жывуць у нейкім, я б сказаў, штучна-звар'ядзелым свеце: без мата ні апісаць, ні адлюстраваць. Вось і пасылаюць усіх і ўся — далёка-далёка, на ўсю планету-матухну! Сярод нас, па статыстыцы, прыкладна 60—70% брыдаслоўяў, якія проста ўжо не могуць размаўляць інакш.

Яшчэ ў старажытнасці мат называлі мовай нячысцікаў. Продкі лічылі, што брыдасловам накіравана значна меншая працягласць жыцця на зямлі, а затым — прамая дарога ў пекла. Меркавалася, што яны наносыць шкоду не толькі сабе, але і нашчадкам, што, калі брыдасловіць у доме, крыўдзіць надобрым словам дзетак, дэмані лёгка змогуць нашкодзіць сям'і.

Словы падзякі — царкве. У мудрага хрысціянства табу на брыдаслоўе. Але

храму павінны дапамагаць сям'я, установы адукацыі, культуры, дый кожны з нас!

Не сакрэт, што многія бацькі сёння дрэнна спраўляюцца з выхаваннем дзяцей, а часам нават самі дэманструюць сваім дзеям «разыначкі». Трэба, наадварот, распаўядаць дзецам пра шкоду згубнай звычкі. Часцікам не могуць супрацьстаяць гэтаму і настаўнікі, асабліва калі бацькі не жадаюць іх падтрымліваць.

Павінна быць мода на прыгожыя, а не пачварную гаворку! Думаю, яшчэ не ўсё страчана. Але для гэтага трэба не быць аб'якавымі. Хочацца верыць, што ад нашэсця гнілых слоў мы ўсё ж здольныя пазбавіцца — дзякуючы царкве, школе, ВНУ, шматлікім мудрым дарослым і актыўнай частцы неаб'якавай моладзі, якая нават стварае суполкі, вольныя ад заганаў. Дзякуючы кожнаму з нас! Трэба толькі ў першую чаргу забараніць сабе самому.

Сцвярдженне старажытнагрэчаскага філосафа Сакрата, што чалавека можна лёгка пазнаць па яго мове, актуальнае і сёння. Жывое, добрае слова ўмацоўвае, паляпшае настрой, а мёртва-кепскае непрыкметна забівае. Моўнае ўдасканаленне павінна адбівацца штодня. Давайце будзем уважлівыя і пераборлівыя да ўсяго, што вылятае з нашых вуснаў. А ў цяжка-канфліктную хвіліну часам дастаткова проста красамоўна прамаўчаць...

Канстанцін КАРНЯЛЮК

Мой чорны абеліск

«Какая ирония, Людвиг!
Она больна».
А.Кцеянц.

У гэтым няма іроніі ані грама.
Ты чуеш мяне?
Ды не.
Безумоўна, не.
Зачынена, як і тады, уваходная брама.
А там, у акне,
Агеньчык
Смяецца з мяне.

У гэтым няма і логікі ані крошкі.
Сказала суду,
Што схову тваю
Знайду.
Я — Ізабэла. Так. І вар'ятка трошкі.
Я на бяду
І праз сцяну
Прайду.

У гэтым няма літасці аніколькі.
Я не люблю.
А калі так —
Спаю.
Чаму ты глядзіш на мяне, як вар'ят?
І толькі.
Што ты?
Мой Людвіг!
Людвіг!
Мой Людвіг! Лю...

Мой абветраны сад.
Мой здранцвель, заплаканы сад!
Ты галінкаю голай
За сэрца кранаеш, балесны...
Ты начамаі не спіш.
Прадчуваеш: ідзе снегапад!
І чакаеш яго,
Нібы лыжачкі манны нябеснай.

І абрынецца белы
На цябе, дарагі, на мяне.
За галінку слабую
Аднойчы зачэпіцца хмара...
Снег прасцінаю тонкай
Нявечны хрыбет захіне.
Гэты белы палон —
І надзея, і шчасце, і мара.

Мой абветраны сад!
Я сама — рызманы, рызманы.
Я — абрыўкі душы і паперы,
Надзеі і вершаў.
Я збіраю, збіраю,
Ды сыплюцца долу яны,
Як увосень лісты. Помніш ты?
Твой апошні. Твой першы.

І няўхільна цяжэе
Зімовы ядwab на плячах.
Ты не верыш ужо,
Што вясна срэбразвонная прыйдзе.
Я цябе разумею.
Я гэты ж адольваю страх.
Я гукаю яе. Цішыня...
Не забыла аб крыўдзе.

Дай руку, мой замучаны сад!
Мой абветраны сад...
Я не кіну цябе,
Бо навечна да болю спавіты.
Залячу твае раны
Не горш, як былы снегапад.
Ты залечыш мае?
То цудоўна, мой садзе.
То квіты.

«И как скажу я, что Ты есть, Отец,
Когда нигде не нахожу Тебя я?»
Р. М. Рыльке.

Голья галіны.
Шэрань неба.
І па сціне войскам
Дзень прабег.
Мне, Адзіны,
Большага не трэба,
Чымся белы снег,
Звычайны снег.

Без яго мне холадна
І мулка
На асфальце горада
Ўначы.
Хтось глядзіць
З паўцёмнага завулка —
Ад яго нікуды
Не ўцячы.

Цёмна. Ліхтары
Цякуць, як свечкі.
Да сцяны ён ціха
Прыпадзе.
Я бягу.
І без мой недарэчны
Ад сябе. О, Божа!
Дзе Ты? Дзе?!

Снегу. Я прашу яго
Адзіна.
Ідэальнай версіі
Вады.
Хай ляціць бязважка
І няспынна.
Хай заносіць ён
Мае сляды.

Пашкадуй! Схавай
Глыбока стому.
Толькі не аддай яму
Мяне.
Давядзі, трывожную,
Дадома,
Дзе сныжынкі кружаць
У акне.

Хай яны з паперы.
То не гора.
Прыйдзе час зімовых
Чараўніц.
Прыйдзе час. І ўсе шыўкі
Распора.
Каб наню.
Каб не пачаць з нажніц...

Мне больш прыемна сустрэкацца з
Музай,

Хоць госця рэдкая яна, але
Душу і сэрца вызваліць ад грузу,
Што лёс нікчэмны штохвілінна шле.

Неабьякавая да людской спагады,
Але адной мне заставацца лепі,
Каб меней зведаць кпінаў, здэку,
зрадаў —
Хутчэй за ўсё сагрэе добры верш.

Выкрасаю радкі за радкамі,
Вымагаю з сябе пласт вякоў,
Паддаецца, бывае, камень,
А бывае, што сэрца ў кроў.

А бывае, што так няпроста
Мне дабрацца да ісцін дзядоў,
І здзіраю я бруд з памоста,
Не знайшоўшы патрэбных слоў.

Не знайшоўшы сябе, губляю
Нешта чыстае, як сляза.
Выкрасайце радкі, дазваляю,
Калі можаце лепей сказаць.

Ад хмаркі птушка адплыла за
небасхіл
І кропачкай ледзь бачнаю прапала —
Ні голасу, ні трапятлівых крыл,
І толькі сэрцу раптам скрушна
стала.

Вось так і мы калісьці адплывём
У свет халодны і адчайна дзікі,
Чаму ж не ў радасць дзень, якім
жывём,
Пакуль не знік ад нас увачавідкі?

Травінка — праз асфальт

Травінка — праз асфальт — не
навіна.

Але якое дзіўнае стварэнне!
Каторы раз і цуд, і недаўменне
Яна ў нас выклікае як здарэнне,
Якому быццам роўнага няма.

Я неба неспакойнага дзіця,
Грымотаў смелых і маланак з
ліўнямі,
Мне мала будзе аднаго жыцця,
Адчуць сябе жаданаю, шчасліваю.

Я неба неспакойнага дзіця,
Трывожная і крыху палахлівая,
Шкадую я, што так гады ляцяць,
Як тройка зацугляная імклівая.

Я неба неспакойнага дзіця,
І вы мяне ніяк не супакоіце,
Не спыніце, не сцішыце, хаця
Надзеі я не трачу распагодзіцца.

Настальгія

Сон не ідзе — успамінаецца
Хата бацькава, мы ўсе,
Малаком аблітая раніца
І замёрзлыя травы ў расе.

З малака-туману стрыножаны
Ад стагоў адыходзіць конь,
Певень горла дзярэ, растрывожаны
Яркім вогнішчам над ракой.

Ля калодзежа мамы з вёдрамі
Расшыфроўваюць бабскія сны,
І навіны дрэнныя-добрая
У поўных вёдрах нясуць яны.

Апантаная ранішнім клопатам...
І за рэччай адвешу паклон
Вам, матулі з бабуліным вопытам.
Калі ласка, прашу ў свой сон.

Не астудзі

Студзёная вада ў лясным калодзежы
Спыняла нас — з грыбоў ішлі ці з
ягад.

Зачэрпваючы ў слоікі парожнія,
Так праганялі стомленаць і сагу.

І абліваліся да галавы студзёнацю,
Да захаплення, радасці і шчасця...
На ўсё жыццё здаволеная
натхнёнацю,

Што ўліта ў сэрца мне ў
бацькоўскай хаце.

Студзёнаць раніцы, сцяжынкай
роснаю,
Не, не іду — бягу ўслед за бусламі,
Ізноў лунаю над сваімі вёснамі,
Дзе песнямі зайздросна ўздавана.

Не астудзі мяне, вада з калодзежа,
Той памяці прыгожае. Не з ягад —
З гадоў няблізкіх крочу асыярожна я,
Каб наталіць на родным краі сагу.

Я вярнуся

Я знайду дарогу назад,
пакуль вы будзеце любіць мяне.
(В. А. Моцарт)

Як час на месцы не стаіць,
Як круціцца зямля у скрусе,
Пакуль вы будзеце любіць,
Я ад сябе да вас вярнуся.

Каб толькі сонцу не астыць —
Я кожнай думкаю маюся.
Пакуль вы будзеце любіць,
І я пад сонцам застануся.

Пакуль вы будзеце любіць,
Ад шчасця я не адракуся,
Бо як без вас на свеце жыць,
Вы пачакайце — я вярнуся.

Адкуль?

Вякамі не спазнаць той яснасці,
Перад якой пытанне ставяць:
Пасля сяброўскае адданасці
Адкуль гарачая нянавісць?

Заблыталася сонца ў валасах,
Ты вуснамі лавіў касыя промні,
Не думалі з табою пра пасаг,
І ўвогуле, ці думалі? — Не помню.

Трава схіляла пасмы да зямлі,
І краскі за каханнем цікавалі,
А ты, укленчыўшы, аб блізасці
маліў,
І толькі рукі згоду адмаўлялі.

Лагодна так, насуперак таму,
Што ў сэрцы непарыўна віравала...
Шкадую часта, думано, чаму
Парывам узаемным адмаўляла.

Гуляе сонца зноў у валасах,
Я да драбніцы ўсё з тых зальяцанняў
помню.

Гады мае — асноўны мой пасаг,
Ды ля вачэй і вуснаў здрада промняў.

Нясцерны для мяне
той рэдкі час,
Калі мая жанчына
шчыра плача.
Тады здаецца, што
мінае нас
Дазвання
пераменлівая ўдача.

І хай сабе не я віноўнік
слёз —

Яны мне, як дакор,
карціць міжвольна.
Каханай слёзы — хай
даруе лёс —
Я не заўсёды супыніць
быў здольны.

Прашу цябе, каханая,
не плач,
Адужаем мы ўсе з
табой напасці.
...Мяне на ўсякі
выпадак прызнач
Адказным цалкам за
абодвух шчасце.

Напярэдадні лета

Напярэдадні лета
Я сустрэўся з табой,
Аспіранта-паэта
Ўсхваляваў воблік
твой.

Напярэдадні лета
Навальніцы прайшлі,

Два на шчасце білеты
Мы з табою знайшлі.

Напярэдадні лета —
Траў пакошаных плён,
Нас каханне
дашчэнту
Захапіла ў палон.

Напярэдадні лета —
Пошчак-спеў салаўя.
З тых часоў і дагэтуль
Нас яднае сям'я.

Пяшчотныя рукі
каханай
Сакральную сілу
даюць,
Яны ад усякіх заганаў
Мяне на жыцці
берагуць.

Руплівыя рукі каханай
Без працы не могуць
прабыць,
Да вечара з самага
рання
Штодня ім патрэбна
рабіць.

Надзейныя рукі
каханай
Спакой маім думкам
нясуць,
Таму на чужыне
складана
Без іх дакранання
заснуць.

ГАРБАТАЯ ДАЧКА

Апавяданне

У вёсцы Зёлкава жылі ў суседстве, праз дарогу, дзве пажылыя кабеты: Юша і Дуня.

Юша была невысокая, мела горб на спіне — аніхто ў вёсцы не ведаў, з чаго ён выраўся? Ці то з дня нараджэння, ці то ў немаўлячым узросце атрымала траўму хрыбетніка? Яе так і звалі — Юша-гарбатая. На шчоках — зацямнелая чырвань: вядома, жанчыне было за шасцідзясят і кроў па венах ды капілярах бегла ўжо немаладая. Вочы — вялікія, блакітныя, халодныя, і ў іх зусім не хаваўся цень спрадвечнай Юшынай тугі. Пра што ж яна тужыла? Няцяжка здагадацца: шчасце жанчыны — у сям'і, дзецях. Аніхто гарбатую, маларослую Юшу з мясцовых хлопцаў браць у жонкі не захацеў.

Бывае такое надвор'е, калі па небе спешна плывуць дзе святлейшыя, дзе з чорным налётам хмары і нечакана адкрываецца сярод іх блакітная прасветліна неба! Так і на абліччы Юшы: вочы былі блакітнай прасветлінай. З раныцы, як і ўсе жанчыны, паліла ў печы, ставіла да полымя чыгуны. Бруд ды сажа асядалі не толькі ў дымаходзе, але і на твары, адзенні. Неяк не было ў яе ахвоты абмываць яго вадой ды выціраць ручніком, з такім і заяўлялася да суседкі Дуні ці ў магазін.

— Юша, хай бы ты ліцо памыла, — у сажы ўсё! — мярка заўважала прамая на характар Дуня.

— Ай, ладна і так будзіць, — азывалася тая.

— Людзі смяцца будуць!

— Хай смяюцца... Хай на сябе паглядзяць! — парывала тая.

А між тым рогам хусткі, змочанай слінай, выцірала шчокі, вусны.

— Ну во, трохі абцерлася, пасвяжэла, — казала Дуня.

Юшы было два гадкі, як памерла яе маці. І яна засталася жыць з бацькам. Гэта быў дробны чалавечак, і постаць ягоная нагадвала ў незавершанасці ды недасканаласці літару «З» ці, як смяяліся востраязыкі падлеткі, — «Зю». Быў ён людзям саступлівы, з суседзямі з-за курэй не сварыўся. Калі што злое ды шкоднае яму чынілі, махаў даравальна рукой: «Ай, ладна ўжо, хай так, ну што здэлаеш?» Хаця, па праўдзе, і ў гэтай згодлівай натуре часам праяўлялася жорсткасць, патрабавальнасць да сябе і блізкіх. Да той жа дачкі Юшы. Праўда, клопатамі па гаспадарцы асабліва яе не абцяжарваў, бо, вядома, лёсам пакрыўджаная.

Косцік Храпка, так звалі бацьку, рабіў у двары, па гаспадарцы, усё тое, што павінна рабіць кабета. Сам паліў у печы, гатаваў страву, мыў падлогу, садзіў бульбу, грады, сам і палоў. Крыўда на нешчаслівы лёс свідравала часам чалавека навывіт. Нервы напіналіся, як струны на балалайцы. І тады Косцік мог, як жакуць, сарвацца... Сарвацца з ланцуга пакоры ды цярдзення. Мог і на дачку накрычаць, ударыць нагой парсюка, калі той дрэнна еў, ці даць кулаком па рэбрах карове Чарнушцы, калі тая ў час дойкі брыкалася. Да таго ж, мог схадзіць да Маліёнчыхі, пазычыць бутэльку самагонкі. Выпіўшы з прагай гранёны стакан хмельнай сіваватай вадкасці, кунуўшы хлеба з агурком, адтайваў ад холаду быцця ды злосці. Сам сабе нешта мармытаў, потым спяваў песні і ўсё не да канца... Доза спіртавай вадкасці не была смяротнай, але слабелі ногі, і дабіраўся гаспадар да ложка з дапамогай дачкі. Неяк у чарговае бацькавае застолле малая Юша запрагэставала:

— Тагачка, а хто ж кароўку падоіць? — падбегла да бацькі, закрыла далонню стакан, каб не наліў яго поўна і трэці раз.

Косцік, убачыўшы на версе стакана маленькую дзіцячую далонь, замёр, трымаючы над сталом узнятую бутэльку з гарэлкай.

— Пусці, я знаю, не лезь, дзетка, такая твая ручка маленькая, дай пацалуру ручку тваю, а дочка ты мая, сірацінка... — бацька ўцягнулаў нямытай рукой узяў даччыну, каб пацалаваць. Але тая схавала яе за спіну. Схаладнелая ў няласцы жыцця душа малой Юшы цуралася бацькавай ласкі.

— Не хочаш. Ну ні нада! А я яшчэ трошачкі вып'ю... Ай, халера яго бяры, колькі той жызні, а ўсё ў забоці, клопаці! Няўжо я не магу і трохі выпіць? Пасядзець... Усё, дзетка, не перадзелаеш. Не падзелаеш... Жыць вечнасца! А наш век кароткі, з гулькін нос...

У такіх хвіліны трымцела душа Юшы, як шыбіна ў зімовую віхуру, каб бацька ад гарэлкі не памёр. Але п'яны гаспадар, хілячыся то ў адзін бок, то ў другі, дайшоў да ложка, засланага дамацканай поспілкай, і ніцма лёг.

Бацька працы ў калгасе ў свой час цураўся, уладкаваўся на вузел сувязі паштаром. А пошта знаходзілася ў суседняй вёсцы Бязроўкі. З раныцы на працу ў калгас бацька пазніўся, бо паліў у печы, насіў

ваду з калодзежа, карміў свойскую жывёлу. А працаваць у калгасе трэба было ад цямна да цямна. Ды на пошту можна было прыйсці і да дзесяці гадзін раныцы. Калі лісты, газеты разнесці па дварах хутка, то недзе пасля шаснаццаці гадзін ты ўжо вольны! Такі працоўны расклад Косціка Храпку задавальняў.

Дзяўчынка пайшла ў сваю вясковую школу. Звонкія галасы дзяцей радавалі, бо гэта ж не ў глухой хаце сядзець у чаканні бацькі-паштара з працы. Юшу вызвалілі ад заняткаў па фізічнай культуры. І на ўроку фізкультуры, калі заняткі праводзіліся на вольным паветры, настаўніца казала:

— Юша, ідзі ў клас, там пабудзь! Папішы, займіся чытаннем...

А ёй вельмі хацелася быць разам з дзецьмі.

— А можна я тут пабуду?

— Не, ідзі ў клас, дзеці на цябе будуць глядзець, як ты тут сядзіш, ды глядзіш...

Ціха і пуста было ў класе, дзе пахла сушанымі грыбамі ад адзення многіх вучняў: яго вешалі прасушыць на курчыне, над пячым духам, побач з вязанкам сушаных.

Злыя дзеці ў школе далі дзяўчынец мянушку — Юша-Гарбуша.

І сын лесніка Пужаля, калі ўзімку дзеці кідаліся сняжкам, стараўся пацэліць ёй па спіне — у горб. Узімку, прыйшоўшы са школы дахаты, Юша клала торбу на лаўку, ля стала, распраналася. Брала ў рукі ў чалесніку ўхват, даставала з печы чыгунок са стравой — бульбу з грыбамі ці фасоліяй. Бацька кожную раныцу паліў у печы, ставіў на абед у чыгунку якую страву. Абед Юшы складаўся толькі з супу з грыбамі з хлебам. Пасля абеду выконваць хатняе заданне не хацелася. Пайсці да дзяцей, да Канцавой гары, — таксама, бо ізноў будуць абражаць...

Вясною, яшчэ ў снежным сакавіку, адчувалася барацьба між холадам і цеплынёй, між святлом і змрокам. З неба, з вышыняў лілося, кулялася ў прастору клубамі святло, а да ног поўз і абдымаў іх слабымі рукамі зімовы холад. Бяскрайняя прасціна снегу пазірала чорнымі дзіркамі першых праталін.

Даверлівыя дзеці, скінуўшы з сябе кажухі, армячкі, гулялі ў лапту, бегалі па выгане, крычалі, смяяліся. Юшу гуляць у лапту, ці, як казалі, «у гульнію», не бралі. Яна магла стаяць толькі ўбакі.

У красавіку вёска рыхтавалася да свята — Пасхі. Праўда, гэта слова вяскоўцы вымаўлялі так: «Паска». Чамусьці замест «х» гучала «к».

Юша да свята дапамагала бацьку памыць столь, вокны, падаконнікі. Шкрэбла старым нажом, папярэдне намачыўшы анучай, ухватывы, чаплялу, качаргу. Потым гальнём церла, шаравала падлогу. Драўляны прыпечак таксама чакаў мыцця.

...У кожную пару года ў вяскоўцаў і ў Юшы ў прыватнасці быў свой клопат. Пасля Пасхі, Радаўніцы пачыналася сяўба. І, лічы, увесь май месяц, сяляне гэтым і займаліся. Юша дапамагала бацьку вазіць гной на агарод. Яе дзіцячыя далоні не абхоплівалі цаўе вілаў. І пад вечар гарэлі на іх крывавыя мазалі. І на другі дзень толькі ад дакранання цаўе балела далонь. Трэба было мець сілу волі, мужнасць, каб і на другі дзень кідаць гной на калёсы.

Улетку Юша спяшалася ў лес па ягады, па чарніцы, ссыпала на гарачую печ — каб высахлі і так захоўваліся ўсю зіму. Восень востра пахла пажоўклым бульбоўнікам, ледзь улоўнымі пахамі звялых красак. Затое пушыўся цнатлівай кветкай бэзагава колеру з вострым мядовым пахам калючы асот. Нібыта маўчаў, не праяўляў сябе цэлае лета, а ўвосень рашыў паказаць, што і ён, асот, — кветка! Лянівныя плыні паветра поўніліся пахамі гэтае асотавае кветкі, нагадваючы бесклапотнае лета. І прыгорбленыя пчолы садзіліся на кветку, і хабатыком упіваліся ў нутро, збіраючы нектар. Цвіценне асоту выклікала ў Юшы здзіўленне...

Бацька адчуваў, што з гадамі слабее, ці то яшчэ з якой нагоды, але аднойчы, дужа п'яны, седзячы на лаўцы за сталом, звярнуўся да дачкі:

— Якая ты дзеўка, які ты жылец? Инвалід... Хто цябе замуж возьме? Ніхто! Нікому не нада будзеш. Бяры вярхоўку і — вешайся! Памру я, што ты адна будзеш дзелаць? Адна... Астанешся, як вярбіна ў полі! Што твая за жыць такая будзіць?

Нібыта мароз абхапіў сэрца Юшы, і было так халодна, як немаведама дзе. Словы п'янага бацькі ўспрыняла як загад, які трэба выконваць.

З хаты накіравалася ў цёмныя халодныя сенцы і там навобмацк знайшла на сцяне скручаную ў маток ільняную вярхоўку. Сцежкай між агародаў пайшла ў самы яго канец, да дзікай грушы. На дзіцы было так многа сукоў, што нават вецер блытаўся ў іх і злосна шыпеў, гэтым выказваючы незадаволенасць.

«Што ж гэта такое, павесіцца? — праз амярцвенне

пыталася ў сябе Юша, — як гэта?»

Вярхоўка мела, здавалася, пустое нутро. І яе шэра жоўты колер быў колерам нежыцця.

«Мёртвая вярхоўка, — адзначыла Юша. — А, паспрабую...» — узяла ў рукі канец, прыклала да бледна-сіняй шыі. Валаскі вярхоўкі нечакана казытнулі, ад іх дотыку нават пацяплела... Сам жгут быў цвёрды, як палка дрэў. Гэтая цвярдзін жгута падалася Юшы злой сілай. Перад ёй дзяўчо адчула сябе слабай. Яна села на край мяжы, на халодную травіцу, апусціла голаў і — заплакала. Плакала доўга. Нехта ціха крануўся яе гарба. Нюша ўзняла галаву і праз слёзы ўбачыла пажоўклы, у дугах маршчын, з валаскамі ў бародаўках па сківіцы, твар суседкі, бабы Кастыніхі. На ёй быў армяк з выцвілага сукна, доўгая шэрая спадніца, з-пад якой выглядалі босыя, парэпаныя ногі.

— Цяго ты тут, дзіця, сядзіш? — ахрыплы, як у вядзьмаркі, голас гучаў, здавалася, не з вуснаў, а аднекуль глыбей, з нутра. — Зямліца халодная, застудзішся, — працягвала старая.

Адносіны ў іх былі недружалюбныя. Юша дзіка зірнула на Кастыніху, маўляў, чаго табе трэба?

Жылі яны ў суседстве, але адзін да аднаго ў хату не заходзілі. Старая вельмі злосна лялася на Косцікавых курэй, калі забягалі ў грады. Хапала палку і, калі якая курка не магла праскочыць між штыкецін, моцна біла. Калі конь скуб траву на агульнай мяжы агародаў, ізноў магла незычліва выказацца ў адрас гаспадара і каня.

Але цяпер старая даволі супакоена спынілася ля малой, уважліва, па-мацярынску, глядзела. Боль у Юшы аднекуль з грудзей падымаўся ўверх да глоткі і, мусіць, хацеў вырвацца вонкі. І ёй хацелася вызваліцца ад яго даўкасі. Калі б жанчына, якая стаяла за два метры ад яе, была роднай маці, то дзяўчо падбегла б, прыпала да яе, абхапіла рукамі і заплакала... Юша адварнула ад уважлівага пагляду старой, утаропілася ў пахілую траву, нібы намерваючыся ёй выплакацца.

— А нашто ты гэту вярхоўку з сабой носіш? — спытала старая.

Гаварыць праўду Юша пабаялася, бо калі сказаць, даведаецца ўся вёска і потым злоснікі, злыдні будуць здэкліва смяцца ды кпіць.

— Наш-то... Для н-нічога... Тата во сказаў, каб на гэту вярхоўку каня перавязала... Тая, сказаў, падгніла...

— А-аа, падгніла... Нада ў сухое месца класці: гэта ж вярхоўка, вядома, ільняная, сырасці баіцца. Усё любіць догляд.

Юша ізноў скося зірнула на твар суседкі і адчула, што тая кажа не тое, што думае.

— А ты ж нешта, дзетка, не на каня глядзела, а на грушу, на сукі?... — Гэта я так, глядзела ці будуць летам грушы?

— Ну дык ідзі ўжо, мянны каню вярхоўку, раз бацька загадаў. — Яна і так яшчэ не старая...

Юша пайшла да каня, навязанага на лужку за агародамі, пры лавовых кустах, пачала адвезаць вярхоўку ад аброці, каб прывязаць прынесеную.

Кастыніха паназірала за малой і, урэшце, згорбіўшыся, падыбала мяжой да свайго дварышча.

— Акыш! Ку-ды-ы! — закрычала на курэй, што асцярожна тэпалі ад плоту да пасяянага ячменю. — Хай вас каршун падзярэ гэтых урэдных!...

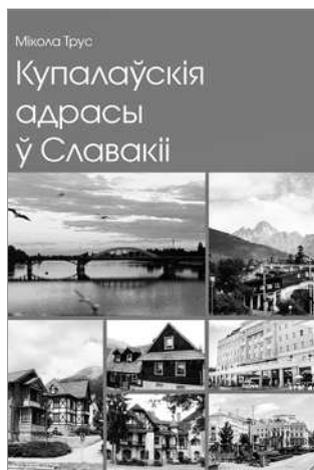
Калі Юша вярнула з лугу ў двор і ўвайшла ў хату, бацька спаў у вопратцы на неразасланым ложку. Яна ціха палезла на печ — сцішыцца ды сагрэцца. Ёй сніўся буланы стары конь, які чамусьці боўтаў галавой, як хворы старац. І нібыта нешта мудрае, павучальнае хацеў сказаць дзяўчынец. Конь з болем, спачуваннем глядзеў на твар Юшы сваім глыбокім, колеру вечаровага неба, вокам, і ківаў галавой.

— Дзетка, Юшка, ты тут? — пачула бацькаў голас. — Ты тут? Чаго маўчыш?... А я праснуўся — ціха... Думаю, а дзе ж мая дачушка? Дзе? Куды прапала? Ціха так... А тады ўспомніў, што нагаварыў табе абы-чаго... Гэта ж гарэлка гаворыць... Дурнееш саўсім ад яе... Прасці мяне, мая дзетачка! Прасці дурнога бацьку! Гэта я зусім здурнеў, табе такога абы-чаго нагаварыў. Прасці мяне, дурнога бацьку!...

Юша павярнула спінай. Плечы яе пачалі раз-пораз уздрыгваць — яна ледзь чутна плакала. Гарачыя слёзы капалі на падушку, расплываліся цёмнымі плямамі, шырыліся, як хмары на небе перад навальніцай і дажджом.

...Юша скончыла школу, працавала ў калгасе на розных пасадах, але там, дзе не было значнай фізічнай нарузкі. Бацькі не стала, калі ёй было каля трыццаці. І праз колькі гадоў пасля яго смерці ўладкавалася ў вузел сувязі — паштаркай. Пра сваіх кажоў дрэннага слова не казала. Але ў якой размове, за жалобным сталом магла распавесці, да даверам да чалавека, і пра выпадак ля дзікай грушы...

«АЖЫВІЦЬ» ЭПОХУ КУПАЛЫ

Пад вокладкай кнігі Міколы Труса «Купалаўскія адрасы ў Славакіі» (Мінск, «Медысонт», 2018) — уласнае навуковае даследаванне, звязанае з візітам песняра ў Чэхаславакію ў 1935 годзе ў складзе дэлегацыі савецкіх журналістаў і пісьменнікаў (пра гэта ў 2012 г. навуковец выдаў манаграфію «Янка Купала ў Славакіі»), а таксама плён і вынікі новых росшукаў, здзейсненых пасля выхаду манаграфіі. Гэта пакуль маладаследаваная старонка беларуска-славацкіх літаратурных сувязяў: працяглы час іх асэнсаванне і асвятленне было другасным у маштабе кантактаў Савецкага Саюза і Чэхаславакіі.

Славакія і Беларусь — дзве дзяржавы ў цэнтры Еўропы, у гісторыі якіх шмат падобнага. Дыпламатычным адносінам паміж краінамі больш за 20 гадоў, а дыялогу дзвюх культур — трохі больш за стагоддзе. Пачаткам літаратурных сувязяў можна лічыць 1909 год, калі ў «Нашай ніве» быў надрукаваны пераствораны па-беларуску верш славацкага паэта. У 1925 годзе Чэхаславакію ўпершыню наведалі афіцыйна беларускія пісьменнікі (Янка Купала, Цішка Гартны, Міхась Чарот, Міхась Зарэцкі). У 1927 годзе Янка Купала як член праўлення Таварыства культурных сувязяў Савецкай Беларусі з заганіцай ізноў пабываў у Чэхаславакіі.

У 1935 годзе СМІ Чэхаславакіі падрабязна, дзень за днём, апісвалі візіт савецкай дэлегацыі. Краіна была шматпартыйная, адпаведна, за дэлегацыяй цікавалі журналісты з выданняў і левага (якія сімпатызавалі СССР), і правага (у якіх, наадварот, змяшчаліся фельетоны) толку. СССР успрымалі як краіну ў нечым экзатычную — таму да савецкіх журналістаў і пісьменнікаў стаўленне было вельмі пільнае. Але калі дэлегацыя апынулася ў Браціславе, раптам замаўчалі, — гэта і зацікавіла М. Труса, падштурхнула правесці дэтальнае даследаванне.

М. Трус наведаў гарады, дзе ў 1935 г. быў і Янка Купала — а цяпер там знаходзяцца архівы і бібліятэкі. Браціслава, Святы Юр, Модра, Пешчаны, Высокія Татры... Неча-

кана пазначыўся яшчэ адзін пункт купалаўскага візіту: Прэшаў (Усходняя Славакія) — гэты горад паэт на ведаў, але там знайшліся яго аўтографы — дзве кнігі са «Збору твораў», падараваныя славацкаму пісьменніку Францішку Ціхаму.

Зварот да архіваў, беларускіх і славацкіх, нястомная пошукавая праца, звязаная з паездкамі па гарадах Славакіі, выявіла шмат імёнаў, новых фактаў, падзей грамадска-культурнага еўрапейскага працэсу. Усё гэта апісвалася ў артыкулах, паступова ў навуковы абарот увадзіліся новыя звесткі. Для даследчыка было важна «ажывіць» той далёкі час — таму ў славацкіх газетах ён цікавіўся ўсім: што найперш займала людзей пра што яны клапаціліся, што думалі; што тады ставілася ў кіна- і тэатрах, якім было надвор'е. Высветлілася, што Янку Купалу ўспрымалі як народнага будзіцеля (тоесна нашаму тэрміну «адраджэнец») і як імпрэсіяніста.

У 2015 годзе ўпершыню беларускія музейшчыкі і журналісты прайшлі шляхамі Янкі Купалы па замежжы (раней падобныя экскурсіі здзяйсняліся ў нашай краіне). Візіт быў арганізаваны пры падтрымцы Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла Славацкай Рэспублікі ў Рэспубліку Беларусь Мар'яна Сэрваткі. Пад кіраўніцтвам дырэктара Дзяржаўнага музея Янкі Купалы Алены Ляшковіч дэлегацыя рушыла шляхамі беларускага песняра дзеля новых стасункаў. Музейшчыкі найперш рупіліся, каб наладзіць супрацоўніцтва з гарадамі Славакіі. У Браціславе на фасадах будынкаў нямаюць памятных шыльдаў, прысвечаных розным славутым творцам: Моцарту, Шапэну і іншым. Дзякуючы перамовам было вырашана, што шыльда, прысвечаная Янку Купалу, упрыгожыць сцяну атэля «Карлтан», дзе падчас візіту спыняўся беларускі паэт. Вынікі паездкі 2015 года знайшлі сваё дэтальнае адлюстраванне пад вокладкай выдання 2018 года. Шматлікія архіўныя і сучасныя здымкі, аўтографы, старонкі газет і часопісаў, карыкатуры, шаржы, выявы маляўнічых славацкіх гарадоў зробіць чытанне прыемным і наглядным.

Такім чынам, тэма «Янка Купала ў Славакіі» аказалася «закальцаванай» новай кнігай, што беспрэцэдэнтна ў сферы міжнародных зносінаў Беларусі і Славакіі: Мікола Трус паказаў інтэграванасць навуковых росшукаў у сучасную практыку ў міжнароднай сферы. Выданне прызначана не толькі для літаратуразнаўцаў, але і ўсім, хто цікавіцца творчасцю беларускага генія, айчынай гісторыяй і культурай.

Яна БУДОВІЧ

Пра ЧЫТАННЕ сучаснасці

Беларусь і ўвесь свет: грузінскія пераклады Святланы Алексіевіч

УТбілісі ў выдавецтвах «Артанджы» і «Інтэлекты» (супольны праект двух выдавецтваў) выйшла кніга пра грузінскія пераклады кніг Святланы Алексіевіч — «На што здольная літаратура?!».

Невялікі па аб'ёме зборнічак сабраў шэсць публікацый: «Голас, які не маўчыць: ад Фолкнера да Алексіевіч» Звіяда Кварацхелія, «Кніга, дзе адбываецца выбух мазгоў» Шата Іаташвілі, «На што здольная літаратура?!» Ніно Садгабелашвілі, «Ад Важа-Пшавела да Святланы Алексіевіч» Маі Кудавя, «Вайна без герояў» Тamar Кварацхелія, «Голас Святланы Алексіевіч» Тamar Катрыкадзе. Кніга выдадзена на дзвюх мовах — грузінскай і рускай. Публікацыі папярэдне здзейснены (як правіла, у грузінскіх інтэрнэт-рэсурсах) з 2015 па 2017 гады.

რა შეუძლია ლიტერატურას?
НА ЧТО СПОСОБНА ЛИТЕРАТУРА?!

Лейтматывам, як мне падаецца, да ўсяе кнігі могуць служыць словы Шата Іаташвілі: «...у літаратуры заўсёды маюцца ў запасе тайныя сілы, і ў патрэбны момант яна іх працягвае. Пісьменнік, пра якога ў нас пойдзе размова сёння, валодае феноменальнай якасцю — пісаць на той рысе, за якой чытач ужо не ў стане заставацца ранейшым чытачом. Якой бы непарушнай ні была яго ўнутраная канструкцыя, пасля прачытання гэтых тэкстаў аўтара ў ёй абавязкова нешта зменіцца, перабудуецца... Часам гэта прынята называць культурным шокам...»

У адным з артыкулаў падаецца інфармацыя пра кнігі

лаўрэата Нобелеўскай прэміі С. Алексіевіч, якія былі выдадзены ў Грузіі: «Чарнобыльская малітва», «Час сэканд хэнд» (перакладчыца — Ніно Бекішвілі), «Цын кавыя хлопчыкі» (перакладчык — Зураб Кутатэладзе). «Чарнобыльская малітва» выдавалася двойчы. Першы раз — яшчэ да ўтанаравання беларускай пісьменніцы Нобелеўскай прэміяй.

Ніно Садгабелашвілі напрыканцы свайго тэксту як некаторую паралель са здзейсненым Святланай Алексіевіч згадвае сучасных грузінскіх пісьменнікаў — Гурама Адзішарыя і Шарэну Лебанідзе, іх мастацка-дакументальныя раманы, «у якіх уражліва і экспрэсіўна перададзены наша нядаўняе мінулае, рэальныя гісторыі, дыскурс вайны («Прэзідэнцкі кот» і «Вяртанне ў Сухумі» Гурама Адзішарыя, «Пропуск у зону канфлікту» і «Манана Ануа — 52 дні палону» Шарэны Лебанідзе)». Гучыць як падказка для тых, хто займаецца параўнальным літаратуразнаўствам. Відавочна, і кнігі грузінскіх пісьменнікаў — спроба «прачытання сучаснасці».

Сяргей ШЫЧКО

«Дунья эдэбіяты» — «Сусветная літаратура»

Усёлетнім трэцім нумары туркменскага часопіса, які прысвечаны перакладам мастацкай літаратуры з розных моў свету, невялікая падборка беларускіх матэрыялаў.

«Дунья эдэбіяты» («Сусветная літаратура») не ўпершыню апошнім часам звяртаецца да перакладаў беларускай літаратуры. Былі надрукаваны проза і вершы Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Танка, іншых класікаў і сучаснікаў. Сярод перакладчыкаў — вядомы паэт Набаткулі Рэджэпаў. А сёлета ў майска-чэрвеньскім нумары (часопіс выходзіць адзін раз на два месяцы) гутарка з маладой беларускай пісьменніцай Юліяй Алейчанкай (размаўляў журналіст Максат Аламурадаў), якая была ў паездцы ў Ашгабат, і артыкул Алеся Карлюкевіча пра народнага паэта Туркменістана Керыма Курбаньяпесава (1929—1988) у яго стасунках з Беларуссю, беларускімі пісьменнікамі (артыкул перакладзены Гурбангельды Маметсахедавым). Юлія Алейчанка не толькі расказвае пра свой досвед у літаратуры, у мастацкім перакладзе (згадвае паэтаў Кітая і іншых краін, творы якіх яна пераўвасабляла на беларускую мову), але і знаёміць туркменскага чытача з маладымі аўтарамі, якія сёння працуюць у беларускай літаратуры, — Маргарытай Латышкевіч, Альгердам Бахарэвічам, Рагнедам Малахоўскім, Адамам Шостакам і іншымі. У артыкуле пра народнага паэта Туркменістана — размова пра знаёмствы Керыма Курбаньяпесава з Міколам Калінковічам, Алесем Жуком, Алесем Емяльянавым і іншымі паэтамі і празаікамі Беларусі.

Нагадаем: у апошнія гады ў беларускай літаратурна-мастацкай і грамадска-палітычнай перыёдыцы з'явіліся пераклады твораў сучасных пісьменнікаў Туркменістана Бягуль Анабаевай, Агагельды Аланазарава, Касыма Нурбадава, Атамурада Атабаева, Камека Куліева, Максата Бяшымава, Ан-намухамеда Кіршэна і іншых аўтараў з сонечнай старонкі.

Сяргей ШЫЧКО

ВУЧЫЦЦА Ў КЛАСІКАЎ

Пабачыў свет зборнік дзіцячай творчасці «Адкрыццё-2018», прэзентацыя якога адбылася ў бібліятэцы-філіяле № 3 г. Брэста імя Я. Купалы.

У кнізе сабраны лепшыя творы ўдзельнікаў літаратурнага конкурсу, прысвечанага 135-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа, абвешчанага летас абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі. У творчых саборніцтвах узялі ўдзел амаль пяцьсот юных аўтараў з розных куткоў Брэстчыны, а сярод пераможцаў — пераважна школьнікі з глыбінак.

Кранальныя, пяшчотныя, шчырыя паэтычныя словы, першыя філасофскія роздумы і развагі, светлае ўспрыманне цудаў наваколя і радасць жыцця, ушанаванне народных традыцый і боль за цяжкую долю свайго народа, які чорнай хмарай неаднойчы накрываў родную старонку, гонар за сучасную Беларусь ды жаданне вучыцца, працаваць дзеля славы і дабрабыту краіны — гэтым поўніцца творчасць таленавітых падлеткаў.

Не першы год у лік пераможцаў трапляюць навучэнцы Пінскага дзяржаўнага прафесійнага ліцэя будаўнікоў. Настаўніца-філолаг Наталля Паўлавец выходзіць у вучня павагу да роднага слова, натхняе іх і адкрывае таленты. Ганна Бажко ў эсе расказала пра незабыўную паездку ў дом-музей Якуба Коласа,

Дзіяна Лемяшэўская праз мастацкае слова перадала любоў да сям'і, роднага дому.

Юныя творцы Дар'я Дымкова з Пружаншчыны, Іна Басалай з Івацэвіцкага раёна, Юлія Майсюк з Кобрына ды Любоў Мошчык з Маладэцкага раёна ў сваіх праявітых творах правялі нас сцяжынкамі дзяцінства да светлых жаданняў бачыць лёс краіны шчаслівым.

Поўняцца промнямі дзіцячай радасці верш Ксеніі Барысюк «Рыжы кот» і басня Валянціны Масюк «Мірон і куры», здзівілі журы наватарскім падыходам Дзіяна Голуб, Дзмітрый Крыловіч, Марыя Кулік. Звярнуліся да гісторыі, багатай спадчыны Я. Коласа і Я. Купалы Дзмітрый Матач, Вікторыя Кос, Іна Леановіч, Яніна Крэмець, Яўген Гараднічук, Марыя Тарасюк, Людміла Суворова. Няважна, якія прафесіі ў будучыні выберуць маладыя паэты і празаікі, але кожны з іх у сваім сэрцы праз усё жыццё пранясе агеньчык любові да маладой Радзімы.

Брэсцкае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі выказвае ўдзячнасць упраўленню ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Брэсцкага аблвыканкама за падтрымку ў выданні кнігі.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ,
старшыня Брэсцкага
абласнога аддзялення
Саюза пісьменнікаў Беларусі

Лёсы старадрукаў

Пад чужым імем

У аддзеле рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі захоўваюцца кірылічныя выданні XVI — пачатку XX ст. У асноўным гэта масіўныя кнігі вялікіх памераў, прызначаныя для літургіі. Сярод асобнікаў першай чвэрці XVII ст. вылучаюцца два экзэмпляры малага памеру, выдадзеныя ў Віленскай Святадухаўскай друкарні — выдавецкім прадпрыемстве праваслаўнай царквы Вялікага Княства Літоўскага. Першая кніга выйшла ў 1611 г. у Еўі (сучасны г. Вевіс, Літва), дзе друкарня праваслаўнага брацтва хавалася ад пераследу ўніяцтва, а другая — у Вільні ў 1623 г., калі больш спрыяльныя ўмовы дазволілі аднавіць дзейнасць друкарні на сваім месцы.

Кнігі гэтыя былі выдадзены з разлікам на падарожнікаў — таму і маюць невялікі памер. У напісаных на беларускай мове прадмовах (асноўны тэкст быў на «высокай» царкоўнаславянскай) так і пазначана: «для падарожнага ужывання». Вандроўнікам XVII ст. прапаноўваўся Новы Завет з Псалтыром. Вось так людзі бавілі час у падарожжы.

За першыя сто гадоў свайго існавання экзэмпляры «зачыталі» так, што кнігі страцілі большую частку свайго аб'ёму — а гэта значыць, што чытачы вельмі часта звярталіся да новазапаветных тэкстаў і стразапаветнага Псалтыра. Асобнік 1611 г. захавваў толькі 41% усяго тэксту (першапачаткова ён быў вельмі тоўсты, меў аж 611 аркушаў), а выданне 1623 г. — 45% (першапачаткова — 607 аркушаў). Шкада, што былі страчаны прадмовы, у якіх згадваліся вядомыя і паважаныя асобы, якія прычыніліся да выхаду кніг. У асобніку 1611 г. была змешчана падзяка Багдану Агінскаму, абаронцу Віленскага брацтва Святога Духа, які даў прытулак братчыкам у сваім маёнтку ў цяжкія часы, калі дзейнасць друкарні ў Вільні была немагчымай, і стаў спонсарам выдання. А ў асобніку 1623 г. былі змешчаны герб і прысвячэнне Феадарыту Сапегу. Пазней прадмовы з яго прозвішчам хутка зніклі з кніг, іх выдзіралі мэтанакіравана ў сувязі са здрадай праваслаўю, пераходам усяго клана Сапегі ва ўніяцтва.

Страціўшы амаль палову свайго тэксту, у XVIII ст. асобнікі згубілі і назву. Наступную частку свайго жыцця яны пражылі як Апостал. Асобнік 1611 г. складаецца з Апостала (змяшчае дзеі і пасланні апостольскія з падзелам іх на пачалы і раздзелы, прызначаныя для чытання ў царкве) і Зборніка дванаццаці месяцаў (зборнік малітваў, якія ўносяцца асобным святым і прымеркаваны да пэўных дней царкоўнага года). У XVIII ст. кніга была рэстаўраваная і набыла новы пераплёт. Існаванне кнігі пад новай назвай пацвярджае запіс, зроблены алоўкам у канцы XIX — пачатку XX ст.: «Апостоль. Еве, 1611».

Калі ператвораны ў Апостал асобнік Новага Завету з Псалтыром 1611 г. выглядае як цэльны асобны экзэмпляр Апостала, то асобнік Апостала, сабраны з выдання

1623 г., змяшчае яшчэ і Апакаліпсіс (кніга з Новага завету, дзе запісана прароцтва пра канец свету). Бытаванне кнігі 1623 г. пад новай назвай пацвярджае пераплёт XVIII ст. з кардону, абцягнутага цёмна-карычневай скурай з выціснутай на карэньчыку назвай «АПОСТОЛЬ», а таксама бібліятэчны запіс, зроблены ў канцы XIX — пачатку XX ст.: «Апостоль № 9».

Пра былых уладальнікаў кніг мы ведаем вельмі мала. Нешта раскажаць пра іх могуць рукапісныя запісы і адзнакі. Пра астатняе можна толькі згадвацца.

Магчыма, адзін з былых уладальнікаў кнігі ехаў у карэце, прытуліўшыся ля акна, трымаў у руках невялічкі Апостал. Нязручна было чытаць у траскаючай карэце, але знаёммы з юнацтва тэкст ён ведаў амаль на памяць. Погляд выхопліваў патрэбныя раздзелы, якія раней сам адзначыў на палях крыжыкамі. Да кнігі ён звяртаўся неаднойчы — і вось калісьці ў задуменні, а можа, падчас нейкіх выпрабаванняў напісаў на палях пачатковыя словы малітвы «Во имя Отца и Сына...».

Як было на самай справе, мы не ведаем. Можам сцвярджаць толькі, што два асобнікі, якія захоўваюцца ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы НАН Беларусі, насамрэч «пражылі» першую частку свайго жыцця пад адной назвай (Новы Завет з Псалтыром), а другую — пад іншай (Апостал).

Новы Завет. Еўе, 1611.

Яшчэ раз пра ламбарды

У афармленні старадрукаў вялікая роля належыць узорным ініцыяльным літарам, у якія ўкладзена шмат таленту і творчай выдумкі. Ініцыяльныя літары можна падзяліць на ламбарды і ініцыялы.

Ініцыялы ўпрыгожвалі пачатак галоўных раздзелаў кнігі. Частым упрыгожэннем ініцыялаў былі кветкі, лісце, трава. Раслінны арнамент мог быць у тонкіх рамках з чорным фонам, а мог і павольна закручвацца па форме літар. Часам ініцыяльныя літары поўнаццю змяшчалі ў прамавугольныя рамкі, а праз літары нібыта прарасталі расліны розных форм.

Евангелле. Вільня, 1575. Ініцыял.

Ламбарды — дробныя ініцыялы, падобныя да малых прапісных літар з абсалютна простымі абрысамі, часам упрыгожанымі завіткамі. Такія літары, суцэльна залітыя чырвонай фарбай, выкарыстоўваліся пераважна для вылучэння тэкстаў друга-радных раздзелаў. Ламбарды друкаваліся па ўзоры рукапісных кніг, малюнак ламбарда быў простым і зразумелым.

Апостал. Масква, 1595. Ламбард.

Ламбарды маюць не меншую мастацкую каштоўнасць, чым ініцыялы (клішаваныя літары), а часам і прыгажэйшыя за іх. Гравёр, які браўся за разьбу ламбардаў, павінен быў зарэкамендаваць сябе як выдатны каліграф.

З ламбардаў друкары стваралі радкі вязі. Ламбарды ставіліся побач — так атрымлівалася прыгожая складаная паласа, якая, аднак, не заўсёды лёгка чыталася.

Узорныя літары ўпрыгожвалі многія старадрукаваныя кнігі, былі важным элементам дэкору выданняў.

Алена ЦІТАВЕЦ

Конкурс «УРОКІ СУЧАСНАСЦІ»

ДУМАЙ ПРА ДОБРАЕ...

Урок пазакласнага чытання для вучняў 6 класа паводле фантастычнага апавядання Раісы Баравіковай «Стужка ордэнская»

Абгрунтаванне актуальнасці тэмы.

У апавяданні аўтар звяртае ўвагу на вечныя жыццёвыя каштоўнасці: дабрыня, павага, удзячнасць, узаемаразуменне. Кожны прыклад спагады да іншых карысны для дзяцей і падлеткаў. Падчас урока вучні развіваюць уменне аналізаваць твор, які належыць да жанру фантастыкі, удасканалююць навыкі свядомага чытання.

Арыгінальнасць правядзення ўрока.

Эпіграф да заняткаў: «Думаі пра добрае, і думкі перарастуць у добрыя ўчынкі» (Леў Талстой).

Урок ладзіцца ў форме гульні-спарбніцтва, у выніку якога пераможцаў чакае ўзнагарода — адзнака і ордэн «За веды і імкненне рабіць добрыя ўчынкі». Настаўнік падзяляе клас на экіпажы (прапануецца 4 групы).

Абсталёванне: фотаздымкі; рэпрадукцыі; малюнкi планет, зоркавых сістэм; мастацкія творы беларускага мастака Язэпа Драздовіча; музыка з «касмічным» гучаннем, партрэты з выявамі Кастуся Каліноўскага і Еўфрасінні Полацкай; раздатчны матэрыял: звесткі пра гістарычных асоб (для работы ў групе; падобраныя настаўнікам з улікам узроўню класа).

1. Разгадайце крыжаванку, і ў вылучаных клетках атрымаеце ключавое слова ўрока. Хто першы разгадае, атрымае стужку (па колькасці стужак у канцы ўрока ставяцца адзнакі і ўручаюцца ўзнагароды).

- Слова, якое варта гаварыць чалавеку за добры ўчынак. («дзякуй»).
 - Прозвішча героя-доктара з апавяданняў «Гальштучнік» і «Стужка ордэнская» (Савіч).
 - Прозвішча аўтара, чый твор чыталі да ўрока (Баравікова).
 - Касманаўт, які здзяйсняе пералёты да зорак (астранаўт).
 - Зорная сістэма (галактыка).
 - Самая вялікая і яркая зорка (Сонца).
 - Планета, за жыццё якой мы нясем адказнасць (Зямля).
- Ключавое слова: «дабрыня».

2. Віктарына па прачытаным творы. За правільны адказ, за дапаўненні даецца стужка.

- Хто галоўны герой апавядання «Стужка ордэнская»?
- Ад імя якога героя вядзецца апавед?
- Якімі справамі займаўся Сымон на Зямлі?

- Як звалі камандзіра экіпажа, што прасіў аб дапамозе?
- Хто былі жыхары планеты, як яны выглядалі?
- Чаму бортмеханік Ромуся застаўся на Месяцы?
- Якія эмоцыі і пачуцці апанавалі Сымона пасля вяртання на Зямлю? і інш., агулам 25 пытанняў.
- 3. Праца па групах-экіпажах: аналіз тэксту. Тэрмін выканання — 10 мінут, пасля кожнай экіпаж вылучае прадстаўніка для азнамлення астатніх з вынікамі работы ў групе.
- 1 экіпаж: апішыце планету — месца асноўнага дзеяння (жыхары, выгляд мясцовасці, прырода), параўнайце з планетай Зямля.
- 2 экіпаж: ахарактарызуйце вобразы герояў-астранаўтаў, вылучыце самыя значныя рысы характару і паводзінаў.
- 3 экіпаж: пазнаёмце іншыя экіпажы з гістарычнымі асобамі, выявы якіх аказаліся на чаканках у ліліпутаў (каманда працуе па дадатковым матэрыяле, падрыхтаваным настаўнікам, пра Кастуся Каліноўскага і Еўфрасінню Полацкую).
- 4 экіпаж: вылучыце фантастычныя і рэалістычныя моманты і вобразы ў творы, дакажыце, што твор фантастычны, але падзеі фантастыкі немагчымы без згадкі пра рэальнае.
- 4. Агульныя пытанні да класа на разуменне тэмы і праблемы твора. За што Сымон атрымае ўзнагароду? Ці думаў ён пра ўзнагароду, калі здзяйсняў учынак? Скрадзеную стужку замяніў матыль (доктар Савіч нават меркаваў, што матыль умее мысліць). Як бы вы вызначылі сімвалічны сэнс вобраза матыля? Вызначце галоўную ідэю апавядання. Параўнайце творы «Гальштучнік» і «Стужка ордэнская»: якія паняцці з твора «Гальштучнік» стануць у адзін шэраг з паняццямі «дабрыня», «удзячнасць», «павага»? Звяжыце тэму твора, эпіграф, ключавое слова з крыжаванкай.
- 5. Падвядзенне вынікаў, выстаўленне адзнак, ўзнагароджанне пераможцаў.

Вольга ЛЯШНЕЎСКАЯ, настаўнік беларускай мовы і літаратуры сярэдняй школы № 157 г. Мінска імя Аляксея Бурдзейнага

Мастацкія практыкі

Алена РУСАКЕВІЧ

ШТО
БЫЛО Ё
САКРЭТНАЙ
ЗОНЕ?

На выстаўцы «Сакрэтная зона» ў Нацыянальным цэнтры сучаснага мастацтва былі прадстаўлены творы запрошанага з Расіі мастака Сяргея Катрана. У экспазіцыйнай прасторы размясціліся інсталяцыі, скульптуры і відэа-арт. Куратарам выстаўкі, што ладзілася ў рамках фестывалю «Арт-Мінск», выступіў Павел Вайніцкі.

Выстаўка ўяўляла своеасаблівую «арт-лабараторыю» — для разважанняў на экзистэнцыяльныя і сакральна-філасофскія тэмы. Варта адзначыць, што трансфармацыя звычайнай і практычна канвенцыйнай выставачнай прасторы ў памяшканне, якое прадугледжвае эксперымент і мадыфікацыю, — вельмі таленавіты ход з пункту гледжання падачы матэрыялу. Акрамя таго, даволі цікавы досвед, каб пазнаёміцца з новымі формамі сучаснага мастацтва. Гэта тая форма выставачнай практыкі, пры якой мастацтва ў пэўны момант становіцца навуковай дзейнасцю.

Дзесяць памяшканняў змясцілі ў сабе дзесяць цалкам самадастатковых сюжэтных вектараў, кожны з якіх раскрываў мастацкую задуму. Усе гэтыя гісторыі выступалі раўназначнымі элементамі аўтарскага наратыву. Мастак размаўляў з гледачом на мове знакаў і метафар, якія павінны былі падштурхоўваць наведвальніка да ўласных высноў. Аўтар распавядаў пра ўніверсальныя і практычна архетыпічныя паняцці: пра быццё і небыццё, пра час, пра чалавека, пра сацыюм і г. д. Наведвальнік пры такім падыходзе атрымлівае магчымасць самастойна выбіраць напрамак для развіцця думкі, абаяпіраючыся на ўжо закладзеныя аўтарам сэнсы.

Нягледзячы на ўласціваю творам канцэптуальнага мастацтва ўмоўнасць у візуальным выкладанні, Сяргей Катран надаў шмат увагі вонкавым мастацкім характарыстыкам сваіх скульптур і інсталяцый. Кожны твор уяўляў сабой аб'ект з падкрэсленай эстэтычнай скіраванасцю. Пры гэтым усе скарыстаныя матэрыялы і ўжытыя тэхнікі часцяком гралі істотную ролю ў раскрыцці канцэпцыі твора.

Гэтую выстаўку можна лічыць «добра зрэжысраванай», паколькі яна ўся і асобныя сегменты ўяўлялі сабой самастойныя творы мастацтва з грамадзянска-стаўленымі акцэнтамі і ярка выяўленай агульнай ідэйнай канвой. Важна таксама ўлічваць, што многія прадстаўленыя аб'екты былі рэплікамі раней экспанаваных твораў за мяжой і ствараліся з улікам асаблівасцяў выставачнай прасторы.

Інтэрактыўнасць выстаўкі праз магчымасць самастойна інтэрпрэтаваць творы заўсёды прыцягвае гледача. Але ўсё ж адсутнасць эксплікацыі істотна ўскладняе прачытанне аўтарскай і куратарскай канцэпцыі. Але спрактыкаваны гледач атрымлівае магчымасць абысці крыху маралізатарскі тон мастака.

Выстаўку «Сакрэтная зона» можна лічыць адной з найбольш прагрэсіўных, прадстаўленых за апошнія некалькі месяцаў у Мінску. Яна можа стаць адным з мноства штуршкоў, каб вывесці сучаснае мастацтва на новы якасны і ідэйны ўзровень — да адмовы ад іроніі і падкрэсленай эксплуатацыі сюжэтаў і вобразаў.

Выклік Касцючэнкі

Васіль Касцючэнка — адзін з тых мастакоў, якім літаральна прыйшлося змагацца за права называцца творцам. Сёння актыўна выстаўляецца як у краіне, так і за мяжой, яго работы раскупляюцца. Мастак з году ў год арганізоўвае выстаўкі, каб даць магчымасць убачыць прыгажосць у штодзённых рэчах і колеры.

— Васіль Кузьміч, часта ў коле творцаў гучыць меркаванне, што вы адзін з самых запатрабаваных беларускіх мастакоў сучаснасці. Як ставіцеся да такога адзнакі?

— У цяперашні перыяд часу вельмі складана меркаваць, хто ў нашым творчым асяроддзі лепшы. Калі мае творы падабаюцца гледачу, безумоўна, гэта радуе. Хачу прыносіць людзям дабро. Але маё мастацтва ўспрымалі па-рознаму. Памятаю, калі мастакі выстаўляліся калектыўна. Увайшоў у выставачную прастору Віктар Грамыка і загадаў зняць маю карціну. Работу не знялі, а перамясцілі ў месца, дзе яе практычна не было відаць. Я перашкаджаў таму мастацтву. Мае карціны не былі фарматнымі, звыклымі мастацкаму асяродку. Яркія колеры ўспрымаліся як выклік, агрэсія. Тады ў прыярытэце была ваенная тэматыка, карціны, якія адлюстроўвалі падзвіг народа, нацыянальны каштоўнасці, а я тут узяў і з'явіўся са сваім колерам.

Мне не хацелася пісаць так, як дыктавала грамадства, таму што гэта ўжо было, многія так пісалі. Хацелася навізны. Я вельмі паважаў нашых таленавітых мастакоў, такіх як Віктар Грамыка або Міхаіл Савіцкі, але не хацеў паўтараць іх у творчасці. Мне хацелася быць свабодным. Вельмі падабалася пісаць шчасце ці смутак: думаў, як перадаць той ці іншы настрой праз фарбу і лініі. Калі рабіў свае абстрактныя каляровыя работы, я быў быццам закаханы. Таму, відаць, трымаў сваю пазіцыю.

Бывае, я і цяпер пішу невялікія пейзажы ў духу імпрэсіянізму, лічу, тое, што стварыў Бог, непаўторна. Немагчыма ў пейзажы перадаць тую прыгажосць, якую бачыш у дадзены момант. Усім вядома, што Айвазоўскі выдумляў мора, думаў над тым, якое яно павінна быць. А калі проста змалёўваць карцінку, не дасягнеш патрэбнага колеру і яркасці. Калі я бачу фарбы, адразу прычынаецца фантазія. Добра памятаю момант, калі ў дзяцінстве ўзяў у руку снег, і рука стала чырвоная. Я быў здзіўлены, што снег такі белы, а рука чамусьці пачырванела. Тады ўжо пачаў разумець, што ва ўзаемадзеянні колеру ёсць шмат таямніц.

— Як атрымалася адстаяць творчую пазіцыю?

— Калі мяне не выстаўлялі, я хваляваўся, але не здаваўся. Увесь час настройваў сябе, што зраблю лепш. Падтрымліваў Гаўрыла Вашчанка, дапамагаў Леанід Шчэмяляў. Памятаю, як прыйшоў у майстэрню да Леаніда Дзмітрыевіча па

рэкамендацыю і ён мне сказаў: «Працягвай пісаць так, як адчуваеш. І ўсё ў цябе атрымаецца». Не адчуваў сябе адзінокам і працягваў працаваць з колерам. У мяне ёсць карціна «Я з вогненнай вёскай», якая знаходзіцца ў Нацыянальным мастацкім музеі. Гэты твор мастацтвазнаўцы лічаць паспяховым. А мне складана было напісаць яго: столькі цёмнага, сумнага. Пасля гэтай карціны я для сябе вырашыў, што так пісаць больш не буду.

Самы вялікі пераварот са мной здарыўся, калі я вёў студыю малюнка. У мяне займалася каля дваццаці дзяцей, з імі было цікава. Памятаю, як мне трэба было пісаць вялікую работу ў рэалістычным стылі. Дзеці сышлі, а я падыходжу да палатны і разумею, што пасля дзіцячага малюнка не магу пісаць. Мне хацелася непасрэднасці, лёгкасці выканання. Гэта быў яшчэ адзін штуршок да таго, што трэба слухаць свой унутраны голас.

У той жа час у Парку 50-годдзя Кастрычніка я працаваў афарміцелем. У мяне там была свая майстэрня, каля якой быў абгароджаны панадворак. І пасля таго, як дзіцячы малюнак абудзілі ўва мне незвычайны творчы настрой, у дварыку я спаліў каля шасці работ. І адразу ж адчуў унутраную свабоду: гэтыя творы былі грузам, які цягнуў назад.

Фота: Віктарыя Аскера

— А як увогуле ў вас з'явілася жаданне стаць мастаком?

— Марыў стаць мастаком з дзяцінства. Мая мама вышывала крыжыкам. Мне падабалася назіраць, як маленькімі крыжыкамі яна стварае вялікую карціну. Асабліва падабалася глядзець, як яна падбірае колеры, якія плаўна зліваюцца ў вобразы. Да гэтага часу памятаю свой першы малюнак. Бацька купіў тэлевізар, а да нас прыйшоў сусед. Ну і пакуль яны глядзелі фільм, я таемна намаляваў суседа. Усе былі ўражаныя падабенствам, мяне хвалілі. Гэта выклікала гонар і я вырашыў працягнуць маляваць. Памятаю, усе хлопцы бягуць гуляць у футбол, а я малюю... Таксама паўплывала вучоба ў Віцебску — гэта горад знакамітых майстроў.

— Калі адчулі момант поспеху?

— Калі я паехаў упершыню ў Швецыю, Люксембург, калі убачыў, як працуюць у Маскве, зразумеў, што ў маёй творчасці ёсць пачуццё стылю. А потым мае творы сталі прадавацца ў розных краінах. У Беларусі даводзілася заваёўваць імя, змагацца з крытыкай, а за мяжой, не пабаюся сказаць, я быў у трэндзе. Дваякае пачуццё ўзнікала тады.

Пасля прыезду ў Беларусь са Швецыі мы з Фёдарам Ястрабам вырашылі сабраць сваю гільдыю. Вельмі шмат шуму нарабілі, арганізоўваючы розныя праекты. Нас называлі бунтарамі. Але гэта быў цікавы час. Цяпер, калі няма супрацьстаяння, становіцца нават крыху сумна.

А вось як дакладна стаў разумець, што я запатрабаваны, сказаць складана. Гэта не было ў адзін дзень. Але калі я стаў заўважаць на выстаўках, што некаторыя мастакі, асабліва маладыя, спрабуюць капіраваць мой стыль, злавіў сябе на думцы, што гэта таксама поспех.

Хачу адзначыць, што ніколі не выкарыстоўваю да сябе паняцце «майстар». Мяне яно абражае. Бо гэта больш статычнае паняцце. Як правіла, майстрам сябе называюць аўтары, якія доўгі час працуюць па адным прынцыпе. Называю сябе менавіта мастаком.

— Для вас праца з колерам — самае важнае ў творчасці. Чаму?

— На пачатку творчага шляху да мяне прыходзілі многія мастакі і пыталіся: «Вася, ты дурань? Навошта гэтым глупствам займаешся?». А ўсё таму, што я мог шукаць каляровыя суадносіны тыдзень, тысячу разоў перафарбоўваў, шукаў адценні. Бо нельга адразу напісаць чырвоны, таксама белы колер немагчыма напісаць на белым палатне. Ім здавалася гэта дурасцю, бо прасцей работу напісаць хутка і прадаць. А мне не хочацца перагружаць гледача, а заўсёды шукаю баланс. У мяне ёсць такая пазіцыя, што твор, які пішацца доўга, захоўвае ў сабе таямніцу часу. Заўсёды відаць, колькі чалавек уклаў у карціну. Мой колер — гэта ўнутраныя перажыванні, эмацыянальны струмень.

Мне важна знайсці тэму, якую я змагу не проста перадаць, а пражыць. Ідзеш, напрыклад, па вуліцы, чуеш музыку і быццам бы ў табе дзверцы памяці адчыняюцца. Хочацца бегчы ў майстэрню і пачаць пісаць карціну. Эфект асацыяцыі з часам — вось што важна.

Дарэчы, з дапамогай колеравай гамы можна стварыць як настрой, так і сэнсавую загадку. Фарбы спрыяюць прыцягненню увагі гледача і развіццю яго камунікацыі з творам.

— Героі ваших работ — персанажы рэальныя або прыдуманьыя?

— Я шукаю вобраз сучасніка. Тут, вядома, без фантазіі не абыходзіцца. Але часам магу на прыкладзе пэўнага чалавека падглядаць асаблівасці паводзін.

Наогул, на мяне ў свой час вельмі падзейнічалі абразы.

Пачаў выкарыстоўваць у творчасці рысы герояў абразоў. Нельга забываць, што гэтыя вобразы вечныя. Мне падабаецца дэталізаванасць, уласцівае абразам. Калі я ствараю партрэт, хочацца надаць яму жвавасці. Важна здолець паказаць вобраз энергічным. Але, бывае, суткі не можаш да пэндзля дакрануцца, усё думаеш, як лепш намаляваць.

— Ці ёсць асабліва дарагія работы?

— Так, ёсць. Я іх ніколі не прадам, таму што яны звязаны з адкрыццямі ў творчасці, якія далі штуршок не спыняцца.

Мая творчасць залежыць ад кожнага пражытага дня, ад кожнай новай сустрэчы. Ніколі не ведаю, якая ў мяне атрымаецца работа. Ёсць пэўная ідэя, але ў працэсе яна можа трансфармавацца. Важна быць захопленым, тады карціна будзе прыцягваць. Часта ж бывае так: ідзеш па калектыўнай выстаўцы, але падыходзіш толькі да той работы, якая кліча цябе. Нават зразумець складана, чым прыцягвае. Гэта сакрамэнт мастацтва. Вельмі падабаецца недаскажанасць у творчасці — развівае мастацкі дыялог.

— Паколькі ваш сын Алег Касцючэнка таксама мастак, вы не баіцеся, што сына заўсёды будуць параўноўваць з вамі?

— Гэта вельмі важнае і актуальнае пытанне для любой сям'і, дзе некалькі мастакоў. Мы з Алегам навучыліся прымаць пазіцыю адзін аднаго. Параўнанне — нармальны працэс. Але дастаткова паглядзець на творы мае і Алега, і становіцца зразумела, што мы розныя: няма падабенства ў кампазіцыі, форме. Я навучыў сына галоўнаму навыку мастака — працаваць так, як адчуваеш, а не так, як хоча грамадства.

Вікторыя АСКЕРА

АДЧУВАННЕ ГЕРОЯ

Адноўлены «Пятрушка» на сцэне Вялікага тэатра Беларусі

На маляваных вуліцах Пецярга — грэнадзёры і вулічныя артысты, ап'янелыя мінакі і шляхетныя дамы, павадыр з мядзведзем ды лялечны тэатр з нязменнымі марыянеткамі — Пятрушкам, Балерынай, Арапам... У межах праекта «Балетнае лета — 2018» у Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры Беларусі прадставілі расійска-беларускую прэм'еру — балет Ігара Стравінскага «Пятрушка», пастаўлены народным артыстам Расіі Андрысам Ліпам.

ЭПІЗОД З ГІСТОРЫІ

«Пятрушка» — колішняя сенсацыя «Рускіх сезонаў» Сяргея Дзягілева, прэм'ера якой адбылася ў 1911 годзе ў парызкім тэатры «Шатле», ішла на сцэнах Нью-Ёрка, Рыма, Лондана, Капенгагена ды іншых еўрапейскіх гарадоў, дэманстравалася ў тэатрах Масквы і Пецярга. Французы, як і іншыя замежнікі, праз «Рускія сезоны» знаёміліся з мала вядомай для іх расійскай культурай. Пастаноўкі з эпізодаў сучаснага для таго часу жыцця і фальклорных матывы (як у «Жар-птушцы») захаплялі іх сваёй арыгінальнасцю, незвычайнасцю касцюмаў і дэкарацый, каларытнай і дзесьці нават рэвалюцыйнай музыкай. Ваенныя, калядоўшчыкі і звычайныя вобразы «з народу» ў дэкарацыях зімовага Пецярга з балета «Пятрушка» па-рознаму ўспрымаліся за мяжой і на радзіме: калі еўрапейцы бачылі ў іх экзотыку, то рускага глядача ўражвала надзённасць і рэалістычнасць увасобленых персанажаў.

Спектакль нарадзіўся ад узаемадзеяння трох значных асобаў таго часу, ураджэнцаў горада на Няве — кампазітара Ігара Стравінскага, мастака Аляксандра Бенуа, балетмайстра Міхаіла Фокіна. Іх лёс у чымсьці падобны: так, Аляксандр Бенуа і Ігар Стравінскі — выпускнікі Санкт-Пецярбургскага юрыдычнага факультэта, якія кардынальна змянілі від дзейнасці і перайшлі ад падпарадкавання чалавечым законам пад уладу мастацтва. Незвычайная музыка Стравінскага з уключанымі ў партытуру вулічнымі матывамі «зачапіла» Сяргея Дзягілева і натхніла яго на стварэнне балета, які дапоўнілі жывымі вобразамі персанажаў ад Аляксандра Бенуа і выразнай харэаграфіяй Міхаіла Фокіна. У выніку традыцыйныя дзеючыя асобы з народных лялечных прадстаўленняў ператварыліся ў новую старонку гісторыі рускага балета.

ШЛЯХАМІ «РУСКІХ СЕЗОНАЎ»

На беларускай сцэне «Пятрушку» ўвасобіў Андрыс Ліпа — чалавек, апантаны ідэяй і гатовы да якаснай працы. Былы саліст балета, харэограф, тэатральны рэжысёр і прадзюсар ужо даўно займаецца праектам «Рускія сезоны XXI стагоддзя». Дзягілеўскія пастаноўкі, адноўленыя Андрысам Ліпам, з поспехам ідуць на сцэнах культурных сталіц свету. У гэтых спектаклях, як і ў «Пятрушцы», ён выступае хутчэй не як рэжысёр-пастаноўшчык, а як рэстаўратар: па дробязях складае для сучаснікаў тую выяву, якую бачылі першыя глядачы спектакля. Ад самога Андрыса Ліпы там — надзвычайная адказнасць, не толькі творчая, але і асабістая. Нядзіўна: каб выканаць такую працу, балетмайстар шчыльна кантактаваў з нашчадкамі Міхаіла Фокіна. Унучка знакамітага харэографа нават перадала яму клавір з пазнакамі самога М. Фокіна. Дапамагі ў рэстаўрацыі арыгінальнай фокінаўскай харэаграфіі і відэазапісы пастаноўкі ды рэпетыцыі, якія засталіся на кінастужках. Элементы рускіх народных танцаў, уключаныя ў балет, рэпечывалі з адмыслова запрошаным спецыялістам: цяпер танцоўшчыкі Вялікага тэатра могуць ганарыцца не толькі сваім балетным майстэрствам, але і старанна адпрацаванымі фальклорнымі рукамі.

Не менш адказна падышлі і да мастацкага афармлення. Па эскізах Аляксандра Бенуа з дапамогай прафесійных мастакоў дакладна ўзнавілі касцюмы і дэкарацыі. Вядома, што з цягам часу колеры на малюнках мяняюцца, і першапачатковая яркасць выявы знікае. Андрыс Ліпа адзначыў, што, каб пазбегнуць недакладнасці, у працэсе ўзнаўлення каманда карысталася і пісьмовымі ўспамінамі сведкаў, што дапамагло зразумець усе нюансы палітры Бенуа.

Калі ўважліва паглядзець на балет «Пятрушка», то можна заўважыць і настальгію рускага чалавека, які апынуўся за мяжой, і адчуць разлік на замежнікаў: іх імкнуліся ўразіць экзотыкай. Адноўленая пастаноўка спалучае абодва гэтыя элементы: тут і незвычайнасць назаўсёды страчанай эпохі, і туга па гістарычным мінулым, якія дасюль чапляюць у дзягілеўскіх спектаклях. Дзякуючы ўнёску Андрыса Ліпы, у рэпертуары Вялікага тэатра Беларусі цяпер можна казаць пра асобную праграму па матывах «Рускіх сезонаў» Сяргея Дзягілева: разам з прэм'ерным «Пятрушкам» глядачам прадэманстравалі балеты «Шахеразада» Мікалая Рымскага-Корсакава і «Жар-птушку» Ігара Стравінскага.

ПА-ЗА МЕЖАМІ ЭПОХІ

Чаму ўжо сто гадоў жыве «Пятрушка»? Тое, што раней успрымалася як наватарства ў харэаграфіі, з цягам часу пераўтварылася ў класіку і не здзівіць. І ўсё ж такі пастаноўка адчуваецца ў сэрцах аўдыторыі. Мабыць, справа ў яе няўміручым сюжэце?

Вобразы Пятрушкі, Арапа, Балерыны ды Факіра, на першы погляд, простыя і немудрагелістыя. Разам з тым яны надзвычай яркія і красамойныя. Напэўна, у такім спалучэнні і хаваецца сакрэт іх доўгага сцэнічнага жыцця: калі дакладнае вызначэнне «другога дна» самі аўтары не заклалі, то за іх гэтую разумовую справу робіць глядач. І кожны бачыць тое, што хоча ўбачыць, дадае да архетыпічных вобразаў якасці, якія адпавядаюць яго светабачанню. Нездарма вобраз Пятрушкі трактавалі па-рознаму: ад рамантычна-трагічнага героя да нонканфарміста і паўстанца-рэвалюцыянера. Заўважылі за ім і класічнага «маленькага чалавека», бо народны Пятрушка — гэта і смешны герой-небарак. Але ў рускай культуры (дастаткова толькі паглядзець на класічную літаратуру) такія постаці заўсёды адчуваліся

асабліва трагічнымі. Гэта не традыцыйны прыдворны блазан еўрапейскіх каралёў, надзвычай разумны і хітры, які праз жарты даносіць трапныя і праўдзівыя заўвагі. Пятрушка — шчыры прастак, па жыцці карыстаецца сэрцам, а не галавой і моцна пакутуе праз тое лепшае, што ў ім ёсць. Разам з тым яму прыпісваюць і высокія, амаль экзістэнцыяльныя перажыванні, што падкрэсліваў артыст Алег Яромкін, які танцаваў прэм'еру. Пятрушка сімвалізуе і духоўны пачатак, якога няма ў карыстальнага Арапа і какетлівай Балерыны.

Любоўная гісторыя Пятрушкі і Балерыны мае шмат агульнага з персанажам французскага вулічнага тэатра П'еро. Балерына не звяртае ўвагі на сумнага кавалера, легкадумна аддае ўвагу самаўпэўненаму Арапу, які гатовы ўсё жыццё маліцца на какасовы арэх. У вобразе жорсткага Факіра ў свой час праводзілі паралелі і з самім Сяргеем Дзягілевым, які, бы персанаж сваёй жа пастаноўкі, спрытна маніпулюе артыстамі. Такім чынам, драма, якая разгортваецца перад глядачом на сцэне «тэатра ў тэатры», надта ж падобная да сапраўдных жыццёвых сюжэтаў. Таму і трагізм, які выклікае смерць звычайнай лялькі (градус трагедыі ўзмацняе тое, што сцэнічная публіка ўспрымае жорсткае забойства Пятрушкі, так драматычна паказанае знутры, толькі як нязначны выпадак) застаецца актуальным на працягу стагоддзя.

У СУЧАСНЫМ КАНТЭКСТЕ

Цяпер, калі тэатры па ўсім свеце (і айчыны Вялікі тэатр — не выключэнне) імкнуцца перарабіць пастаноўкі мінулых стагоддзяў на сучасны лад, каб яшчэ раз пацвердзіць іх нязменную актуальнасць, «Рускія сезоны XXI стагоддзя» сцвярджаюць: запатрабаванасць шэдэўраў відавочная і пазачасавая. Андрыс Ліпа заўважае, што героі «Пятрушкі» калісьці ўражвалі глядачоў сваёй будзённасцю і параўноўвае той эфект на аўдыторыю з эфектам, які б атрымаўся, калі б перад мінчанамі на сцэне з'явіліся, напрыклад, звычайныя таксісты. Таксістаў на сцэну Вялікага пакуль не пусцілі, але ж ідэя цікавая: чаму б не паўтарыць поспех «Пятрушкі» ў іншым балете, паказаць рэаліі XXI стагоддзя на сучасны сюжэт?..

Пакуль адраджэнне «Рускіх сезонаў» і балет «Пятрушка» ў прыватнасці дэманструюць нашаму глядачу гісторыю станаўлення рускага балета. Вядома, за апошнія стагоддзі сусветны балет не марнаваў часу і пайшоў значна далей у сваім развіцці. Нейкія харэаграфічныя рашэнні дзягілеўскай пастаноўкі могуць падацца занадта простымі на фоне дасягненняў новага тысячагоддзя, але ці былі б магчымыя гэтыя дасягненні без феномена «Рускіх сезонаў» у культурнай прасторы мінулага стагоддзя?..

...А Пятрушка вось ужо сто гадоў нязменна сядзіць на даху балагана і пагражае кулакамі Факіру, новай эпосе і новым глядачам: так, на ўсялякі выпадак.

Дар'я ЧАРНЯЎСКАЯ

Уікэнд у Нясвіжы

Штогадовы фестываль «Вечары Вялікага тэатра ў замку Радзівілаў» пройдзе ў нясвіжскай рэзідэнцыі Радзівілаў восьмы раз. Паглядзець на лепшыя фрагменты з рэпертуару тэатра, паслухаць святочныя канцэрты ад артыстаў Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі можна будзе з 22 па 24 чэрвеня ў Фарным касцёле, Тэатральнай зале нясвіжскага замка, а таксама ва ўнутраным двары рэзідэнцыі, дзе змяшчаецца галоўная сцэна «Вечароў».

Натуральна, што адзіны выязны музычны фестываль, які ладзіць флагман айчыннага опернага і балетнага руху, штогод прымае «беларускі Версаль» — рэзідэнцыя магнацкага роду Радзівілаў, апірышча культуры нашай краіны на працягу стагоддзяў. Распачнецца імпрэза ў Фарным касцёле — першым на тэрыторыі Усходняй Еўропы помніку архітэктуры барока. Творы беларускіх кампазітараў эпохі рамантызму выканаюць у праграме «Беларускі Рамантызм». Завершыцца першы фестывальны дзень «Вечарам класічнага балета»: жыхары і госці Нясвіжа ўбачаць аднаактовы балет «Санеты» (пастаноўка Аляксандры Ціхаміравай), а таксама самыя запамінальныя сцэны з балетаў «Лебядзінае возера» і «Карсар».

Наступны дзень фестывалю класічнага тэатральнага мастацтва сустрэне наведнікаў канцэртнай праграмай «Чатыры стагоддзі беларускай вакальнай музыкі». Разам з заслужаным артыстам Рэспублікі Беларусь Віктарам Скоробагатавым слухачы выправяцца ў падарожжа па гісторыі нацыянальнай музыкі з XVII да XX стагоддзяў: салісты опернай трупы Вялікага тэатра тэнар Юрый Гарадзецкі і барытон Ілья Сільчукоў прадставяць творы Міхала Клеафаса Агінскага, Антона Радзівіла, Станіслава Манюшкі, Напалеона Орды, Фларыяна Міладоўскага, Яна Тарасевіча ды разнастайныя фальклорныя кампазіцыі. Салістка оперы Кацярына Галаўлёва выканае вядомыя творы ў межах «Вечара рамансаў Сяргея Рахманінава». Оперу «Травіята» ад рэжысёра Андрэйса Жагарса, якая адкрыла новы тэатральны сезон, пакажуць на галоўнай сцэне фестывалю ва ўнутраным двары замка напрыканцы вечара.

Апошні фестывальны дзень распачнецца ў Тэатральнай зале. У сценах замка ажывуць паўднёвыя мелодыі: музыканты струннага квінтэта «Серэнада» разам з салістамі беларускай оперы і балета прадставяць праграму «Мілонга з «Серэнадай»». «Вечары Вялікага тэатра — 2018» завершыць Гала-канцэрт зорак оперы і балета, дзе пад кіраўніцтвам дырыжора Андрэя Галанава загукаць вядомыя оперныя арыі і дуэты, пакажуць пазнавальныя харэаграфічныя нумары з класічных балетаў.

Дар'я ЧАРНЯЎСКАЯ

Студыя: перазагрузка

Ад «Беларусьфільма» ўвесь час хочацца нечага чакаць: калі ёсць гэтая фабрыка нашых мрояў, то яны вартыя здзяйснення. Для пачатку вартыя хоць бы надзей на здзяйсненне. Таму і прыслухоўваешся да кожнага слова, прамоўленага асобамі, адказнымі за кіно. Нават калі гэта пакуль што планы. Але планы, што агучаны на шырокую аўдыторыю, успрымаюцца як праграма дзеянняў.

РЫНКАВАЯ МАДЭЛЬ

Гаворка пра вытворчасць, бо для многіх краін свету кіно — гэта прыбытковая галіна, на ёй зарабляюць. І «Беларусьфільм» фактычна — вялікая фабрыка для вытворчасці кінакарцін: пяць павільёнаў з цэхамі, складамі, творчымі студыямі, аўтабазай. Гэта толькі ў самім Мінску, а яшчэ плошча 80 гектараў па-за межамі горада — вялікая прастора для працы, калі яе добра арганізаваць, без прастояў, як кажуць гаспадарнікі.

«Ёсць пытанні, якая мадэль кінастудыі павіна быць у нашых умовах існавання? — патлумачыў на сустрэчы з журналістамі генеральны дырэктар кінастудыі Уладзімір Карачэўскі, які на гэтай пасадзе некалькі месяцаў, але адмыслова вывучаў сітуацыю кінавытворчасці. — Калі казаць па шчырасці, то наш рынак маленькі, плацежаздольнасць не самая высокая. Для існавання кінавытворчасці трэба не толькі дзяржаўна-трымка, але і далучэнне інвестараў, партнёраў, важны канчатковы вынік ад продажаў кінафільмаў на рынак». Таму, на думку кіраўніка кінастудыі, неабходна здзейсніць структурныя змены, памяняць падыходы да творчага працэсу і працэс рэалізацыі прадукцыі, каб зрабіць працу буйной установы больш эфектыўнай. Былая мадэль, што выкарыстоўвалася пры планавай эканоміцы, калі дзяржавай вылучаліся пэўныя сумы грошай, не працуе цяпер, пры існаванні сістэмы конкурсаў. Ды і што хаваць, у сусветнай кінаіндустрыі вялікая частка фільмаў ствараецца ў капрадукцыі. Калі ёсць база (вялікая і абсталяваная), то можна шукаць партнёраў і ў Азіі, у Заходняй і Усходняй Еўропе, чаму не?

Напрыклад, паводле слоў гендырэктара, рыхтуецца да падпісання пагаднення з польскімі аніматарамі на конт стварэння поўнаметражнага фільма пра Белавежскую пушчу.

ПРАВИЛЫ ГУЛЬНІ

«Сёння памяняліся правілы гульні, — лічыць Уладзімір Карачэўскі. — Спачатку ёсць аналіз, маніторынг з боку прадзюсара, які вывучае, якая тэма можа быць цікавай, прадзюсар забяспечвае суправаджэнне фільма і ведае, каму і як ён будзе яго прадаваць, робяцца ўсе разлікі, каштарыс, і потым толькі выпускаецца стужка з далейшай мэтай продажу. А было так, што мы быццам бы збіраемся прадаваць сваю прадукцыю, а ўся пракратная гісторыя пры гэтым не прапрацавана».

Злева направа: кіраўнік сцэнарна-рэдакцыйнага аддзела кінастудыі Антон Сідарэнка, генеральны дырэктар студыі Уладзімір Карачэўскі, кіраўнік аддзела маркетынгу Юры Іеруша.

Тут важны яшчэ адзін момант: у розных відах кіно — свая спецыфіка. Неабходна разумець, каму трэба анімацыйнае кіно, дакументальнае, мастацкае. Такія паняцці, як прадзюсаванне, маркетынг, продаж, павінны стаяць у галаве працэсу. І гэта тэмы не новыя, даўно абмяркоўваюцца на высокіх узроўнях. Пытанне ў тым, што ў адно імгненне такія праблемы не вырашаюцца. Гаворка і пра школу кінапрадзюсарства, і пра эфектыўны менеджараў, якіх таксама ў нас спецыяльна не рыхтавалі. А цяпер яшчэ стаіць задача пашырць рынак за кошт выхаду ў кінапрасторы іншых краін. Цяжка не пагадзіцца з дырэктарам кінастудыі: рэалізацыя кінапрадукту — адно з самых балючых пытанняў ва ўмовах існавання кінаіндустрыі, дзе рынкі ўжо падзелены паміж самымі буйнымі гульцамі. Але і спадзявацца толькі на дзяржаўныя датацыі ўжо немагчыма.

СЦЭНАРНЫ ПАРТФЕЛЬ

Праўда, тут не ўсё адназначна, бо далёка не кожны фільм здымаецца дзеля заробку: ёсць работы, якія працуюць на творчы і мастацкі імідж краіны, іх задача — трымаць марку і ствараць вобраз часу і месца. Да таго ж

у пэўных відах кіно ў нас ёсць свае напрацоўкі і вышыні. Напрыклад, у анімацыі. Пра гэта не забываюць: кінастудыя збіраецца аб'явіць конкурс сцэнарыяў на стварэнне поўнаметражнай анімацыйнай стужкі. Ён задуманы з мэтай прыцягнуць маладых сцэнарыстаў ва ўзросце да 35 гадоў і прадугледжвае рэальнае спабарніцтва з прызамі (ёсць спонсары, гатовыя падтрымаць таленавітых аўтараў). Сёння «Беларусьфільм» атрымлівае нямаля сцэнарыяў, практычна штодня з'яўляецца некалькі новых, але арыгінальных ідэй вельмі мала, адзначае кіраўнік сцэнарна-рэдакцыйнага аддзела кінастудыі Антон Сідарэнка. Большасць прапаноў скіравана на схемы, якія прыносілі поспех раней: меладрамы, крыміналы, тэлевізійныя фільмы.

Адказныя за кіно адзначаюць, што не ўсе, хто прапаноўвае свой матэрыял для здымак, разумеюць, што мяняецца жыццё, кантэкст. І сумна, што наогул няшмат заявак на нацыянальныя тэмы, нямнога прапаноў па адлюстраванні сучаснай Беларусі ў кіно.

ПРАЦА НА ІМІДЖ

А гэта адна з задач айчыннага кінематографа і студыі, якая мае статус нацыянальнай. І колькі б ні з'яўлялася ў нас новых і незалежных (усе працуюць на агульны працэс!), «Беларусьфільм» — гэта ўсё адно самы буйны гулец у айчынным прасторы, які мае досвед, назапашаны на працягу 95-гадовай гісторыі існавання.

Гэтай гісторыі на студыі збіраюцца прысвяціць цэлы фестываль, які прыйдзе ва ўсе рэгіёны рэспублікі. Дзеля гэтага наладжваецца праца з кінапракатнымі арганізацыямі. Сталічны кінатэатр «Піянер» арганізуе Дні «Беларусьфільма» з паказам дакументальных, анімацыйных стужак і фільмаў, што ілюструюць гісторыю студыі. Экскурсіі, нават з магчымаю выезду на натурную пляцоўку, — таксама адзін са шляхоў работы на імідж студыі. Дзеля таго ж распрацоўваецца новы сайт з інфармацыяй на трох мовах: беларускай, рускай і англійскай.

Але найлепш на імідж кінастудыі працуюць фільмы. Ёсць надзея, што будзе створаны нацыянальны фільм пра Янку Купалу паводле сцэнарыя Алены Калюнай. Рэжысёр Уладзімір Янкоўскі збіраецца прыступіць да працы ў жніўні. Аляксандр Анісімаў рыхтуецца да экранізацыі папулярнага рамана «Авантуры Пранціша Выврвіча» Людмілы Рублеўскай паводле сцэнарыя Валяціны Залужнага.

Сёлета ў пракрат выйшла карціна «Не гульня» і дзіцячая стужка «Правілы геймера». Серыял «Трымайся за аблок», пра які доўга гаварылі і пісалі, таксама завершаны. Як і карціна «Чорны сабак» па кнігах Мікалая Чаргінца (рэжысёр Аляксандр Франкевіч-Лае). І яшчэ некалькі праектаў знаходзяцца ў працэсе работы. Неўзабаве пабачым.

Марыя АСПЕНКА

У ЧОРНА-БЕЛЫХ ТАНАХ

Нямыя стужкі пад адкрытым небам

Фестываль «Кінемо» чарговы раз запрашае глядзець іх у суправаджэнні жывой музыкі, напісанай сучаснымі кампазітарамі спецыяльна для выбраных фільмаў. Такая практыка здольна вярнуць глядача ў былыя часы, калі прагляд фільма без агучвання і часцей за ўсё без колеру становіўся пэўным таінствам спазнання новага мастацтва, захопленнага назірання за рухамі на экране і падсвядомага аб'яднання соцень людзей дзеля кароткага кінасьвята.

Паказы праграмы «Кінемо» сёлета будуць праходзіць у Мінску па чацвяргах з 14 чэрвеня па 12 ліпеня ва ўнутраным дворыку Мемарыяльнага музея-майстэрні Заіра Азгура, а таксама ў Гродне 6—8 ліпеня.

— Калі мы толькі пачыналі рабіць «Кінемо», нам здавалася, што публіку прывабляюць перш за ўсё зорныя імёны накшталт Чапліна альбо Хічкока, — адзначае праграмны каардынатар фестывалю Вольга Надольская. — На нейкім этапе гэта сапраўды было так. Цяпер я з гонарам магу сказаць, што на «Кінемо» людзі прыходзяць на пэўнага кампазітара ці выканаўцу... Нямое кіно — гэта велізарны невычэрпны пласт культурнай спадчыны. За пяць гадоў мы паказалі ў рамках нашага фестывалю каля трыццаці фільмаў, і гэта вельмі малая частка таго масіву дагукавага кіно, які з'яўляецца на цяперашні момант даступным. Акрамя таго, сінематэкі і кінархівы па ўсім свеце штогод знаходзяць вялікую колькасць новых, часам невядомых нямых фільмаў і вядуць работу па іх рэстаўрацыі. Мяне вельмі цешыць той факт, што мы ўсё больш адыходзім ад відавочных цікавінак і глядацкіх хітоў у бок эксклюзіўных рэчаў. Нап-

Чарлі Чаплін у фільме «Дзень зарплаты».

рыклад, летась мы паказалі адзін з самых ранніх польскіх фільмаў «Людзі без заўтра», які доўгі час лічыўся згубленым і толькі нядаўна быў рэстаўраваны варшаўскай «Нацыянальнай фільматэкай». Сёлета выдатны беларускі кампазітар Алена Гуціна прадставіць на «Кінемо» сваю інтэрпрэтацыю трылера амерыканскага рэжысёра Ірвіна Уілата «За дзвярыма», работы па аднаўленні якога былі скончаны толькі ў 2016 годзе. Пры складанні праграмы мы звычайна даём кампазітарам некалькі фільмаў на выбар. Традыцыйна нашы аўтары вельмі неахвотна бяруцца за напісанне музыкі да камедыі — відаць, пачуццё гумару не самая моцная рыса нацыянальнага характару. Складана таксама працаваць з савецкім прапагандысцкім кіно, якое патрабуе рэфлексіі і выбару правільнай інтанацыі. Чыста ілюстрацыйны падыход тут не дапаможа.

Шосты фестываль «Кінемо» пакажа карціны ў жанрах камедыі, трылера, драмы — чатыры поўнаметражныя і падборку кароткаметражак. Па традыцыі праграма не абыходзіцца без знакамітай тройкі комікаў Чаплін — Кітан — Лойд: два першыя будуць прадстаўлены ў апошні вечар у кампаніі Клайда Брукмана, а Гаральд Лойд у фільме «Гоншчык» рэжысёра Тэда Уайлда адкрые фестываль. Апроч гэтага, на экране з'явіцца фільм аднаго з найярчэйшых прадстаўнікоў нямецкага экспрэсіянізму Фрыдрых Вільгельма Мурнау, праўда, зняты ў ЗША, — «Узыход сонца. Песня двух чалавек». І, наадварот, немец Эрнст Любіч, больш вядомы «галівудскім» перыядам, у «Кінемо» будзе ўдзельнічаць са сваім нямецкім фільмам «Жонка фараона». Нарэшце, жанр трылера ў нямым кіно можна спазнаць праз карціну «За дзвярыма» Ірвіна Уілата.

Ірэна КАЦЯЛОВІЧ

ГУЧЫЦЬ З ГОНАРАМ

Беларуская музыка ў праектах

У апошнія гады праектная дзейнасць у сферы адукацыі стала асабліва запатрабаваная. Шматлікія праекты — адукацыйныя, культурна-асветніцкія, канцэртныя, конкурсныя, выхавальныя, якія праводзяцца ва ўстанове адукацыі «Мінскі дзяржаўны музычны каледж імя М. І. Глінкі», выходзяць не толькі на рэспубліканскі, але і на міжнародны ўзровень. Гэта сумесныя праекты з установамі адукацыі Расіі, Прыбалтыкі, Польшчы, Германіі, Румыніі. У кожным з іх зносіны музыкантаў, праява іх творчага падыходу да прафесіі, узыходжанне да вяршыняў выканальніцкага майстэрства.

Таксама штогод у каледжы ладзіцца больш за 20 праектаў розных кірункаў. Сярод іх найбольш папулярнымі і маштабнымі можна лічыць такія, як «Карыфеі беларускага нацыянальнага мастацтва» з удзелам народнага хору і аркестра беларускіх народных інструментаў (аўтары праекта — дырэктар Мінскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя М. І. Глінкі Уладзімір Чэрнікаў і выкладчыкі Кіра Славінская, Таццяна Сакалоўская), «Святло Каляднай зоркі» з удзелам харавых калектываў (аўтар праекта Аляксей Снітко), «Творцы музычнай эпохі XX—XXI стст.» (аўтар праекта музыказнаўца Алена Каляда).

Асветніцкая, творчая ініцыятыва харавых дырыжораў у Год малой радзімы знайшла ўвасабленне ў праекце «Скарбы беларускай харавой музыкі», аўтар якога — уладальнік гранта Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь у культуры на 2018 год, загадчык кафедры харавога дырыжывання Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, дацэнт Ірэна Міхайлаўна Бадзяка.

Харавы канцэртны праект «Скарбы беларускай харавой музыкі», які не так даўно пачаў сваё існаванне па гарадах Беларусі, аб'яднаў харавыя калектывы ўстановаў сярэдняй і вышэйшай адукацыі, аматараў харавога мастацтва і народнай песні. Мінскі дзяржаўны музычны каледж імя М. І. Глінкі стаў своеасаблівай лабараторыяй пошуку новых падыходаў ды выканальніцкіх традыцый беларускай музыкі кампазітараў розных пакаленняў, якая прагучала ад лаўрэатаў міжнародных конкурсаў — канцэртнага хору

каледжа і жаночага камернага хору «Concertino» (кіраўнік і дырыжор Аляксей Снітко), а таксама змешанага і жаночага хароў Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі (кіраўнік і дырыжор Ірэна Ба-дзяка).

Праграму мерапрыемства адкрыў Канцэртны хор Мінскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя М. І. Глінкі творам польскага кампазітара Вацлава з

Тэма Вялікай Айчыннай вайны таксама закранула сэрцы слухачоў харавым творам Эдуарда Ханка «Два полі» ў выкананні жаночага хору Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі (дырыжор Вольга Піменава). Аб'яднанне нацыянальнага і агульначалавецкага, мінулага і сучаснага, чароўнага і рэальнага — рысы нашай спадчыны, якія натхняюць маладых кампазітараў Ганну Рудую, Андрэя Саўрыцкага, Яўгена Раўтовіча на стварэнне арыгінальных апрацовак беларускіх народных песень. Прыкладам таму стала выкананне беларускіх народных калыханак у апрацоўцы Г. Рудой (салістка Ганна Малаш, дырыжор Вера Міхайлава) і беларускай народнай песні ў апрацоўцы Я. Раўтовіча «Саўка ды Грышка».

Упершыню на сцэне Габеленавай залы каледжа выступаў змешаны хор Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. У яго выкананні прагучалі творы беларускіх класікаў Андрэя Мдзівані і Уладзіміра Алоўнікава, сучасных кампазітараў Беларусі Юліі Раманцовай і Настасі Бяндэрскай, а таксама апрацоўкі беларускіх народных песень Генадзя Падкавырава «Кацілася чорная галка» і Канстанціна Яськова «Ой, лягала шэра перапелачка». Дырыжывавалі хорам таленавітыя выпускнікі Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Марыя Чыстабаева, Андрэй Каратыхаўскі ды іншыя.

Творы «Гуканне вясны» Настасі Бяндэрскай і «Развітальная» Уладзіміра Карызы прагучалі пад кіраўніцтвам дырыжора студэнцкага хору Ірэны Бадзякі (канцэртмайстар Вікторыя Слайкоўская). Сярод салістаў — Алена Барабіцкая, Ганна Малаш, Вераніка Карсюк. Праявай чулага стаўлення да нацыянальнай культуры як выканаўцаў так і слухачоў сталі словы арганізатара праекта, дырыжора, намесніка дырэктара па вучэбнай рабоце Мінскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя М. І. Глінкі Аляксея Снітко: «У нас ёсць свая нацыянальная культура, і акрамя нас пра яе ніхто не будзе клапаціцца. Добра, што беларуская музыка гучыць. Нам ёсць чым ганарыцца».

Сярод салістаў — Алена Барабіцкая, Ганна Малаш, Вераніка Карсюк. Праявай чулага стаўлення да нацыянальнай культуры як выканаўцаў так і слухачоў сталі словы арганізатара праекта, дырыжора, намесніка дырэктара па вучэбнай рабоце Мінскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя М. І. Глінкі Аляксея Снітко: «У нас ёсць свая нацыянальная культура, і акрамя нас пра яе ніхто не будзе клапаціцца. Добра, што беларуская музыка гучыць. Нам ёсць чым ганарыцца».

Сярод салістаў — Алена Барабіцкая, Ганна Малаш, Вераніка Карсюк. Праявай чулага стаўлення да нацыянальнай культуры як выканаўцаў так і слухачоў сталі словы арганізатара праекта, дырыжора, намесніка дырэктара па вучэбнай рабоце Мінскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя М. І. Глінкі Аляксея Снітко: «У нас ёсць свая нацыянальная культура, і акрамя нас пра яе ніхто не будзе клапаціцца. Добра, што беларуская музыка гучыць. Нам ёсць чым ганарыцца».

Наталля КАРДАШОВА

Канцэртны хор Мінскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя М. І. Глінкі і жаночы камерны хор «Concertino». Дырыжыруе Сяргей Вярбіла.

Шамотул «Алілуя, слаўце Пана Бога» пад кіраўніцтвам Аляксея Снітко (канцэртмайстар Анжаліка Галянкова). Майстэрства ў кіраўніцтве хорам паказалі выпускнікі каледжа: Ілона Канецкая ў творы Яўгена Паплаўскага «Слабне золак», Алена Бацюкова з аранжыроўкай для хору Алены Атрашкевіч знакамітай песні часоў Вялікай Айчыннай вайны «Агеньчык», Сяргей Вярбіла — падчас выканання вакальнага твора манахіні Дзянісавай. Пранікнёна гучаў голас салісткі Кацярыны Дударовай у выкананні твора Алены Атрашкевіч «Маці».

Вечны цуд

Хто не ведае песню пра матылька, які крыльцамі «бяк-бяк-бяк-бяк»? Здаецца, нават тыя, хто вырас ужо пасля таго, як фільм Марка Захарова «Звычайны цуд» меў ашаламляльны поспех на экранах. Але да яго звяртаюцца і цяпер, не ў малой ступені з-за алегарычнага сюжэта, дзе ёсць закаханы чараўнік, які насылае пачуццё на герояў выдуманай казкі, пярэварачень мядзведзь і цудоўная прынцэса, дачка каралёва, які падаецца то самадурам, то марыянеткай першага міністра, таго самага, што спявае песню пра матылька і верабейку...

Песні і музыка — вось яшчэ яркая адметнасць фільма. Але цяпер яны жывуць сваім жыццём: сталі асновай для пастаноўкі мюзікла «Звычайны цуд» у Тэатры «Тэрыторыя мюзікла», які прапанаваў прэм'еру напрыканцы сезона. Вядома, з тым жа сюжэтам, што і ў кіно. Але з беларускімі артыстамі, якія спяваюць са сцэны самі: жывы гук — вось што вабіць у такіх пастаноўках, якія прыцягваюць энергетыкай, а не столькі самім сюжэтам, які даволі добра вядомы.

«Слава вар'ятам, якія жывуць так, як быццам яны несмяротныя!» — словы Яўгена Шварца, які працаваў загадчыкам літаратурнай часткі ленінградскага Тэатра камедыі. У 1954 годзе ён напісаў гэтыя радкі пры заканчэнні п'есы «Звычайны цуд». Тады нават не ўяўляў, якімі актуальнымі будуць гэтыя словы яшчэ доўга... А цяпер?

Ці зразумее яго ўзнёсласць і рамантызм у дачыненні да такога пачуцця, як каханне, «generation П», якое вывучае жыццё, разумее дабро і зло праз пасты і лайкі ў сацыяльных сетках? А тут экзістэнцыяльная казка пра сілу і адначасова далікатнасць кахання.

Аднак усё добра, ужо правярылі: Беларускі дзяржаўны музычны тэатр рабіў сваю версію казкі ў 2013 годзе. Тады на прэм'еры былі аўтары песень — Юлій Кім, які напісаў словы, і кампазітар Генадзь Гладкоў. Тую пастаноўку памятае шмат хто з цяперашняй творчай групы, якая працавала над мюзіклам. Прынамсі, рэжысёр-пастаноўшчык Настасся Грыненка прызнаецца: «Да «Звычайнага цуду» нас прывяло некалькі абставін. Па-першае, разуменне таго, што гэты мюзікл — адзін з лепшых твораў кампазітара Генадзя Гладкова. Адсюль заканамернае па-другое: жаданне расказаць гэтую казку сучаснай мовай і ажывіць яе не толькі для прыхільнікаў захараўскага фільма і філасофскай прыпавесці Шварца, але і для сённяшняй моладзі. Візуальнае рашэнне спектакля — стымпанк як ідэя пазнання свету і яго пераўтварэння, паляпшэння і ў той жа час нейкіх адкрыццяў, пошуку формулы шчасця. Героі «Звычайнага цуду» — маладыя людзі, якія ўпершыню сустрэлі каханне і з яго дапамогай пазнаюць жыццё вакол сябе, таму фантастычныя вобразы стымпанку ідэальна адлюстроўваюць светаадчуванне не толькі саміх закаханых, але і ўсіх персанажаў вакол іх».

Трэба дадаць, што першапачатковы музычны матэрыял, які быў выкарыстаны ў фільме, значна ўзбагаціўся. Юлій Кім і Генадзь Гладкоў на аснове сямі музычных хітоў з фільма Марка Захарова ўжо ў XXI стагоддзі напісалі каля двух дзясяткаў новых нумароў для таго, каб атрымаўся паўнаватарны мюзікл. І мелі рацыю: спектакль аказаўся запатрабаваны на падмостках «Пеярбургскай аперэты», у маскоўскім

Прынцэса (артыстка Алена Бабук) рыхтуецца да сустрэчы падчас прэм'еры 21 чэрвеня.

Тэатральным цэнтры на Дуброўцы і пайшоў далей па розных гарадах. Новы час дыктуюць іншы погляд на герояў і новае візуальнае рашэнне несастарэлай гісторыі.

Паглядзець і паслухаць цікава яшчэ і таму, што ёсць магчымасць параўнаць вобразы, створаныя калісьці зоркамі савецкага кіно і сучаснымі беларускімі артыстамі. Напрыклад, у ролі Чараўніка, якога ў стужцы Захарова ўвасобіў Алег Янкоўскі, у нас выступае Дзмітрый Якубовіч, ён жа аўтар харэаграфічных нумароў. У ролі яго жонкі, якую іграла Ірына Купчанка, можна пабачыць дзвюх артыстак — Юлію Шпілеўскую і Ксенію Харашкевіч. Мядзведзя Аляксандра Абдулава даўдзецца параўноўваць з вобразам, увасобленым Эдуардам Вайніловічам, Прынцэсу Яўгеніі Сіманавай — з вобразамі ад Алены Бабук і Дыяны Флеер. А хто мог увасобіць каралёва, выкананага Яўгенам Лявонавым? Ці першага міністра, у ролі якога так ярка глядзеўся Андрэй Міронаў?..

Паглядзім і падумаем: што зрабіла гэты казачны сюжэт такім неўміручым, што да яго працягваюць звяртацца і пісаць музыку ў наш час? У фільме Марка Захарова сышліся розныя фактары: і пластычная мастацкая роля, і зорны акцёрскі склад, і рамантыка. Але там была яшчэ тонкая сатыра, з-за якой выглядаў усмешлівы твар Яўгена Шварца, чалавека з неардынарным лёсам, які яўна не зусім упісаўся ў канонны савецкага мастацтва... Рамантык і рэаліст адначасова, для якога, магчыма, грамадзянская вайна, дзе ён браў удзел, не скончылася, і ён уклаў сваю энергію ў думкі. Пра чалавечае і вечнае, што трымае чалавека ў любія часы.

Марыя АСПЕНКА

Сілуэты Спадчыны

Аўтарскі праект
Уладзіміра Цвіркі

Царква Святой Тройцы.

ЦЯЛЯДАВІЧЫ

Яшчэ тыдзень-другі, і вясновая зеляніна дрэў схавала б адметныя і непаўторныя рысы гэтага храма. Толькі купалы святочна панавалі б над маляўнічымі абшарамі наваколля. Але ж у дзень, калі я тут пабываў, праз сетку галін, якія толькі-толькі набіралі сокі новага жыцця, сілуэт царквы бачыў цалкам, без перашкод. Ужо здалёк пачынаю разумець, што праз нейкую хвілінку пашчасціць сустрэцца з помнікам драўлянай архітэктуры, які ўжо адсюль, з ускрайку вёскі, вабіць вока багатым, разнастайным вонкавым дэкорам, гарманічным спалучэннем невысокіх вежачак і невялікіх сціпрых купалоў.

Гэта здалёк. А чым бліжэй да царквы, тым больш, да дробязей, адкрываецца насычанасць элементаў дэкору. Не толькі на галоўным фасадзе святыні, але і на ўсіх яе сценах. Не заўважаю, як паскараюцца мае крокі. І нядзіўна! Такі цуд зараз убачу!..

Першай сустракае агароджа царквы. Храм мураваны, складзены з палявога каменя, адносна невысокі. Выглядае яшчэ моцным, толькі дзе-нідзе відаць невялікія пашкоджанні. Гэтыя агароджы, як бастыёны, на працягу стагоддзяў выконвалі асноўную задачу — абаранялі царкву на подступах, вызначалі яе непасрэдную тэрыторыю, былі мяжой і дапаўняльным элементам у агульным ансамблі культавых пабудов.

Ступаю праз браму ў двор царквы і закідаю галаву, углядаюся ў бязмежнае неба, якое сёння абяцае быць высокім і чыстым. Здаецца, і царква, і неба сочаць з зацікаўленасцю і адразу разумеюць, што я не мясцовы.

У вёсцы Цялядавічы Капыльскага раёна, якая ўтульна раскінула свае вулчкі па берагах рэчак Скорыцы і Гніліцы, з архітэктурных помнікаў, акрамя гэтай царквы, больш няма. Але ж і сама вёска, упэўнены, будзе цікавая вандроўніку хатамі з асаблівымі рысамі, уласцівым драўляным будынкам толькі тутэйшым мясцінам: гэта і абмаляваныя франтоны з маленькімі паддашкавымі акенцамі, і з густам аздобленыя рознымі ліштывамі вокны, шанкі і веранды, двары, гаспадарчыя пабудовы, калодзежы ды кветкавыя агародчыкі.

Сама вёска і багаты маёнтак, які некалі існаваў тут, належалі кляштару бернардынак з Нясвіжа. Заснавалі яго ў 1591 годзе на сродкі Элжбеты Еўфіміі, жонкі Мікалая Хрыстафора Радзівіла Сіроткі, пры якім адначасова ўзвялі касцёл па праекце вядомага італьянскага архітэктара Бернардыні. Гэта быў першы жаночы каталіцкі манастыр на нашых землях. У ім працавала школа для дзяўчынак, меліся вялікая бібліятэка, пякарня і сад лекавых траў. Цікавы факт: манашкі гэтага ордэна на тэрыторыі Вялікага Княства Літоўскага мелі права насіць на сваёй вопратцы вышыты аксамітны чырвоны крыж, які лічыўся напамінам пра ахвяры ордэна падчас Паўночнай вайны, якая пракацілася па землях ВКЛ у 1700—1721 гадах.

Але вернемся да вёскі Цялядавічы, дзе да нашых дзён захаваліся прыгожыя помнікі архітэктуры, які быў збудаваны з дрэва ў 1792 годзе на сродкі нясвіжскага кляштару бернардынак як Траецкі касцёл. Ёсць вельмі сціплыя звесткі, што драўляны храм існаваў тут яшчэ ў далёкім 1700 годзе. Мабыць, на яго месцы і з'явіўся гэты храм. Пасля паўстання пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага шматлікія каталіцкія і ўніяцкія храмы былі прыстасаваныя пад праваслаўныя цэрквы. Не абышоў такі лёс і гэтую каталіцкую святыню. У 1868 годзе Траецкі касцёл перабудавалі і перадалі праваслаўным вернікам. Яшчэ адну перабудову храм перацярпеў у 1910 годзе. Што было зменена ў вонкавым дэкоры, сёння ўжо сказаць цяжка, але ў гэты год царква атрымала новую шалёўку, а тая ў сваю чаргу была аздоблена новымі дэкаратыўнымі элементамі.

І вось у рэшце рэшт перад намі царква ў гонар Святой Тройцы ў стылі драўлянага дойлідства з рысамі класіцызму. Некаторыя архітэктары нават заўважаюць яшчэ і рысы неарускага стылю. Над царквой узнёсла лунае васьмігранная званіца, вежы ўпрыгожаны невялікімі купаламі, выцгнутую малітоўную залу завяршае пяцігранная апсіда.

Жыхары Цялядавіч запэўнілі мяне, што царква ў страшэнныя часы савецкага атэізму не была закрыта, хаця адзін са святароў быў застрэлены ў 30-я гады. Яшчэ я даведаўся, што Траецкая царква з'яўляецца найстарэйшай культавай пабудовай у гэтым раёне.

Бываўце, Цялядавічы, і беражыце свой неацэнны драўляны цуд.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК

Рэдакцыйная
калегія:
Тасцяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крэйдзіч

Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 292-20-51
намеснік галоўнага
рэдактара — 292-43-03

адказны сакратар — 292-20-51
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53
адзел прозы і паэзіі — 292-56-53
адзел мастацтва — 292-20-51
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друк
14.06.2018 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 1454

**Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства**
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэкс 220013

Заказ — 2111
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі
ў электронным выглядзе,
не вяртаюцца,
і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў
публікацыі.